

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ**

Кафедра менеджменту імені професора Л.І. Михайлової

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

на тему: «Управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві»

Виконала: здобувачка вищої освіти за спеціальністю
073 «Менеджмент»
Білоус Ірина Вадимівна

Керівник: ***Галинська Ангеліна Вікторівна***
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
імені професора Л.І. Михайлової

Рецензент: _____
к.е.н., доцент кафедри

Суми – 2024

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет

Кафедра

Освітній ступінь

Спеціальність

Економіки і менеджменту

менеджменту імені професора Л.І.

Михайлової

Бакалавр

073 «Менеджмент»

Затверджую:

Завідувач кафедри

А.І. Орехова

« ____ » « ____ » 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Білоус Ірині Вадимівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи: Управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві

2. База практичного дослідження: ТОВ «Агрофірма «Біловоди» м. Ромни Сумської області

керівник роботи **Галинська Ангеліна Вікторівна**, кандидат економічних наук, доцент

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від _____

3. Строк подання студентом закінченого проекту (роботи) _____

4.Вихідні дані до роботи (проекту):

первинні та зведені документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку, статутні та установчі документи, фінансова, статистична звітність досліджуваного підприємства, законодавчо - нормативні акти з питань діяльності суб'єктів господарювання, монографії, фахові наукові статті та доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях з питань управління ефективністю розвитку галузі рослинництва сільськогосподарського підприємства.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) :

*дослідити теоретико-методичні аспекти управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві,
надати організаційно-економічну характеристику ТОВ «Агрофірма «Біловоди»,
провести дослідження результативності управління ефективністю розвитку галузі рослинництва,
провести оцінку фінансово-економічних показників діяльності підприємства,
запропонувати напрями удосконалення управління ефективністю розвитку галузі рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди»,
сформулювати висновки.*

6. Дата видачі завдання

« ____ » _____ 20 ____ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту(роботи)	Строк виконання етапів проекту	Примітка
1	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	вересень 2023 р.	виконано
2	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	жовтень – грудень 2023 р.	виконано
3	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	грудень – лютий 2024 р.	виконано
4	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	березень – квітень 2024 р.	виконано
5	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	квітень 2024 р.	виконано
6	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	квітень 2024 р.	виконано
7	Опрацювання зауважень керівника, перевірка на автентичність	29 квітня – 02 травня 2024 р.	виконано
8	Рецензування кваліфікаційної роботи	28 травня – 02 червня 2024 р.	виконано
9	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, деканат	12 червня 2024 р.	виконано
10	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	17 червня – 21 червня 2024 р.	виконано
11	Захист кваліфікаційної роботи		виконано

Здобувач :

(підпис)

І.В. Білоус
(прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи):

(підпис)

А.В. Галинська
(прізвище та ініціали)

Перевірку на автентичність проведено.

Н.М. Баранік

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

М.О. Лищенко

АНОТАЦІЯ

Білоус І. В. Управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 073 «Менеджмент», СНАУ, Суми-2024 р. – Рукопис.

В кваліфікаційній роботі розглянуто механізми управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві; надано організаційно-економічну характеристику досліджуваного підприємства; досліджено поточний стан управління ефективністю розвитку галузі рослинництва; проведено оцінку фінансового стану ТОВ «Агрофірма «Біловоди»; запропоновані заходи по удосконаленню управління ефективністю розвитку галузі рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди». У роботі надано організаційно-економічну характеристику ТОВ «Агрофірма «Біловоди». Проведено оцінку фінансового стану. У числі рекомендованих заходів є удосконалення на підприємстві ціновий моніторинг на готову продукцію, який дозволяє сільгосппідприємствам своєчасно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури, оптимізувати структуру виробництва, мінімізувати цінові ризики, максимізувати прибутковість та підвищити конкурентоспроможність продукції рослинництва.

Ключові слова: управління, менеджмент, ефективність, розвиток, рослинництво, галузь рослинництва, зернові культури, фінансовий аналіз, сільське господарство, аграрний сектор.

SUMMARY

Bilous I. V. Management of the efficiency of development of the crop production industry at the enterprise

Qualification work in specialty 073 «Management», SNAU, Sumy-2024 – Manuscript.

The qualification work considers the mechanisms for managing the efficiency of the development of the crop production industry at the enterprise; provides an organizational and economic description of the enterprise under study; examines the current state of management of the efficiency of the development of the crop production industry; assesses the financial condition of LLC "Agrofirma Bilovody"; proposes measures to improve the management of the efficiency of the development of the crop production industry in LLC "Agrofirma Bilovody". The paper provides an organizational and economic description of LLC "Agrofirma Bilovody". An assessment of the financial condition is carried out. Among the recommended measures is the improvement of price monitoring for finished products at the enterprise, which allows agricultural enterprises to respond in a timely manner to changes in market conditions, optimize the production structure, minimize price risks, maximize profitability and increase the competitiveness of crop production.

Key words: management, efficiency, development, crop production, crop production industry, grain crops, financial analysis, agriculture, agricultural sector.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 Теоретико-методичні аспекти управління ефективністю розвитку галузі рослинництва	9
РОЗДІЛ 2 Оцінка управління ефективністю розвитку галузі рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди»	16
2.1 Організаційно - економічна характеристика підприємства	16
2.2 Дослідження результативності управління ефективністю розвитку галузі рослинництва	24
2.3 Оцінка фінансово-економічних показників діяльності підприємства	32
РОЗДІЛ 3 Напрями удосконалення управління ефективністю розвитку галузі рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди»	38
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	51
Додаток А Динаміка виробничої собівартості та собівартості реалізованої продукції в ТОВ «Агрофірма «Біловоди»	
Додаток Б Цінова динаміка на зернову продукцію на внутрішньому ринку	
Додаток В Апробація наукових результатів	
Додаток Г Фінансова звітність ТОВ «Агрофірма «Біловоди» за 2023 рік	

ВСТУП

Актуальність. Управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на рівні підприємства є актуальною проблемою, що має важливе наукове та практичне значення в контексті забезпечення продовольчої безпеки, економічного зростання та сталого розвитку аграрного сектору. Підвищення ефективності рослинницьких підприємств безпосередньо впливає на конкурентоспроможність галузі, рентабельність виробництва та якість продукції.

Актуальність цієї проблематики підкреслюється низкою факторів та викликів, з якими стикається галузь рослинництва. Зокрема, як зазначають світові наукові установи, негативний вплив змін клімату, зростаюча волатильність цін на ресурси та продукцію, а також поширення шкідників і хвороб рослин створюють значні ризики для стабільності та ефективності виробництва [1]. Крім того, дослідження Н.О. Вернюк та М.І. Дяченко вказують на низький рівень впровадження інноваційних технологій, таких як прецизійне землеробство та цифрове управління процесами, що стримує підвищення продуктивності праці та ресурсоефективності [5].

Дослідження О.Д. Дивнич підкреслює, що недостатня ефективність управління на рівні господарств є одним із ключових факторів, що стримують підвищення продуктивності та конкурентоспроможності галузі рослинництва. Зокрема, виявлено недоліки в управлінні ризиками, ресурсами, людським капіталом та впровадженням інновацій [10, с. 114-115].

Важливість дослідження управлінських аспектів також підкреслюється в звіті Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО, 2022), де наголошується на необхідності розвитку людського капіталу, вдосконалення управлінських навичок та доступу до знань та інновацій для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва [23].

Отже, наукові дослідження в сфері управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на рівні підприємств є актуальними та необхідними для

вирішення нагальних проблем, з якими стикається ця стратегічна галузь. Результати такого дослідження можуть стати основою для розробки рекомендацій щодо вдосконалення систем управління, впровадження інноваційних технологій та практик, диверсифікації виробництва, управління ризиками тощо.

Методологічною основою під час написання цієї кваліфікаційної роботи послужили праці таких вчених, як: Болтянська Н. І., Маніта І. Ю. [3], Ван Д. [4], Вернюк Н.О., Дяченко М.І. [5], Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. [6], Дашутіна Л.О., Недельніцина Д.Л. [9], Жук М. В. [11], Климчук М. М. [12], Людвенко Д. В., Томілова-Яремчук Н. О., Крупа Н. М. [15], Макаренко П. М., Миколенко І. Г., Рєпіна М. С. [16], Панченко В.А. [18], Петриченко В.Ф., Лихочвор В.В. [19], Череп А.В., Томарева-Паталахова В.В., Кабанова О.О. [24] та інші. Здійснені ними науково-практичні дослідження стали основою для здійснення наукових досліджень в галузі управління ефективністю розвитку галузі рослинництва.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні механізмів управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві.

Відповідно до поставленої мети визначені наступні **завдання**:

- дослідити теоретико-методичні аспекти управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві,
- надати організаційно-економічну характеристику ТОВ «Агрофірма «Біловоди»,
- провести дослідження результативності управління ефективністю розвитку галузі рослинництва,
- провести оцінку фінансово-економічних показників діяльності підприємства,
- запропонувати напрями удосконалення управління ефективністю розвитку галузі рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди»,

Об'єктом дослідження є процес управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві.

Предметом дослідження є особливості управління ефективністю розвитку галузі рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди».

Інформаційною базою дослідження слугували чинні законодавчі та нормативні акти, які регламентують роботу підприємств, періодичні видання, наукові праці провідних вчених у галузі менеджменту та управління, фінансова звітність досліджуваного підприємства ТОВ «Агрофірма «Біловоди» за 2021-2023 рр., інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Практичне значення одержаних результатів визначається обґрунтованими науково-практичними пропозиціями по формуванню ефективної системи управління ефективністю розвитку галузі рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди».

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Положення кваліфікаційної роботи доповідалися автором на 1-й науково-практичній конференції.

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано 1 тезу у матеріалах науково-практичних конференцій.

1. Галинська А. В., Білоус І. В. Підходи до управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві. Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, облік, фінанси та право: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні та світі» (Біла Церква, 12 січня 2024 р.): у 2 ч. Біла Церква: ЦФЕНД, 2024. Ч. 1. С. 37-39.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел і додатків. Основний текст роботи становить 45 сторінок, в тому числі 17 таблиць та 4 рисунки. Список використаних джерел містить 26 найменування, викладених на 3 сторінках. Робота містить 4 додатки, викладених на 9 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА

Галузь рослинництва відіграє важливу роль в економіці України, забезпечуючи продовольчу безпеку країни та формуючи значну частку експортних надходжень. Проте розвиток цієї галузі супроводжується низкою викликів та тенденцій, які необхідно враховувати для забезпечення її стійкості та конкурентоспроможності [6, с. 6].

Основними зерновими культурами, що вирощуються в Україні, є пшениця, кукурудза та ячмінь. Також значну частку займають соняшник, ріпак та соя. Спостерігається тенденція до збільшення посівних площ під технічними культурами. Середня врожайність основних культур в Україні є нижчою, ніж у провідних країнах-виробниках, що зумовлено низкою факторів, таких як низький рівень застосування інноваційних технологій, обмежений доступ до високоякісного насіння та добрив, а також негативний вплив змін клімату [14].

Україна є одним з провідних експортерів зернових та олійних культур на світовому ринку. Основними експортними ринками є країни Азії, Африки та Європи. Водночас, низька диверсифікація експорту та залежність від світових цін створюють ризики для стабільності галузі [17, с. 51-52].

Рівень інвестицій в галузь рослинництва залишається недостатнім, що стримує впровадження новітніх технологій, таких як системи точного землеробства, цифровізація процесів, використання ефективних засобів захисту рослин тощо [9, 24].

Що ж стосується тенденцій розвитку, то слід зупинитися на наступних.

1. Зміни клімату: очікується посилення негативного впливу змін клімату на врожайність та стабільність виробництва через збільшення частоти посух, екстремальних погодних явищ та поширення шкідників і хвороб рослин. Це

вимагатиме адаптації технологій вирощування та використання стійких сортів і гібридів [19, с. 21].

2. Консолідація та корпоратизація: спостерігається тенденція до збільшення частки великих агрохолдингів та зменшення ролі дрібних фермерських господарств у виробництві рослинницької продукції. Це може сприяти підвищенню ефективності, але також створює ризики монополізації ринку.

3. Екологізація виробництва: зростає важливість дотримання принципів сталого розвитку та імплементації екологічно безпечних технологій вирощування, таких як точне землеробство, мінімальний обробіток ґрунту, використання біологічних засобів захисту рослин тощо.

4. Цифрові технології: очікується прискорене впровадження цифрових технологій, таких як системи моніторингу та прогнозування, точне картування поля, автоматизовані системи керування процесами, що дозволить підвищити ефективність та знизити ризики у виробництві.

5. Диверсифікація та переробка: перспективним напрямком є диверсифікація виробництва, зокрема розвиток вирощування нішових культур, а також розбудова потужностей з переробки рослинницької продукції для створення доданої вартості [3, с. 200-201].

Галузь рослинництва в Україні має значний потенціал для подальшого розвитку, але для цього необхідно вирішити низку викликів, таких як адаптація до змін клімату, впровадження інноваційних технологій, забезпечення екологічної стійкості, диверсифікація виробництва та експорту. Важливим є також створення сприятливого інвестиційного клімату та стимулювання розвитку галузі через відповідну державну політику та програми підтримки. Своєчасна реакція на поточні тенденції та виклики дозволить забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної продукції рослинництва на внутрішньому та зовнішньому ринках [6, с. 8-9; 11].

Для об'єктивної оцінки ефективності розвитку галузі рослинництва застосовують різноманітні методологічні підходи, що ґрунтуються на системному аналізі та використанні широкого спектру показників.

Так, виробничо-економічний підхід передбачає аналіз натуральних та вартісних показників, що характеризують обсяги виробництва продукції рослинництва, рівень урожайності культур, собівартість виробництва, рентабельність галузі тощо. Як зазначає М.М. Климчук, ключовими індикаторами економічної ефективності рослинництва є показники продуктивності та доходності виробництва [12, с. 87].

Наступним є ресурсно-витратний підхід, який фокусується на оцінці ефективності використання виробничих ресурсів (земельних, трудових, матеріально-технічних) у галузі рослинництва. Розраховуються показники віддачі ресурсів, ресурсомісткості продукції, коефіцієнти використання ресурсного потенціалу тощо. Об'єктивна оцінка ресурсного забезпечення є важливим елементом управління ефективністю рослинницької галузі [13, с. 104].

Еколого-економічний підхід передбачає комплексний аналіз екологічних та економічних аспектів функціонування галузі рослинництва. Оцінюється вплив рослинницької діяльності на навколишнє середовище (ерозія ґрунтів, забруднення води, емісія парникових газів), а також визначається економічна ефективність природоохоронних заходів [9].

Інноваційно-інвестиційний підхід зосереджується на аналізі рівня технологічного розвитку, масштабів упровадження інновацій (нових сортів, технологій вирощування, засобів захисту рослин) та обсягів інвестицій у галузь. «Інноваційна активність сільськогосподарських підприємств є ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності вітчизняного рослинництва [9].

Але, як наголошують багато вітчизняних науковців, що для комплексної оцінки ефективності рослинницької галузі доцільно застосовувати інтегрований підхід, який поєднує різні методологічні інструменти та враховує усі аспекти її розвитку [16].

Але в цілому, ефективне управління продуктивністю та ефективністю є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку сільськогосподарської галузі. У сучасних умовах глобалізації ринків, зростаючого попиту на продовольство та необхідності раціонального природокористування, актуальним є розроблення та впровадження дієвих теоретичних концепцій управління ефективністю сільськогосподарського виробництва [18, с. 8].

Класичні теорії управління, зокрема концепція наукового менеджменту Ф. Тейлора та адміністративна теорія А. Файоля, закладають основи раціоналізації виробничих процесів, підвищення продуктивності праці та оптимізації управлінських рішень. Проте у сфері сільського господарства їх застосування обмежене через специфіку галузі та сезонний характер виробництва [20].

Більш релевантною для аграрного сектору є теорія управління сільськогосподарським виробництвом В.В. Коваленка, яка фокусується на забезпеченні максимально ефективного використання земельних, трудових та інших ресурсів. Раціональне управління виробничими ресурсами є запорукою підвищення продуктивності сільськогосподарських підприємств [13].

Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад підвищення ефективності аграрного виробництва зроблено в рамках ресурсно-інноваційної концепції П.Т. Саблука. Вона базується на принципах інноваційності, ресурсозбереження, екологізації та передбачає впровадження новітніх технологій, сортів рослин і порід тварин, оптимізацію використання виробничих ресурсів [6, с. 7].

Теоретичні концепції управління ефективністю та продуктивністю відіграють важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможного розвитку сільського господарства. Класичні теорії менеджменту створюють підґрунтя для раціоналізації виробничих процесів, а сучасні концепції, адаптовані до специфіки аграрної сфери, пропонують комплексні підходи до стратегічного управління ефективністю, впровадження інновацій, оптимізації ресурсовикористання та забезпечення екологічної сталості.

Слід також наголосити на тому, що галузь рослинництва, характеризується високим рівнем невизначеності та ризиків, пов'язаних з погодними умовами, шкідниками, цінами на ресурси та кінцеву продукцію, а також іншими факторами. Ефективне управління ризиками є критично важливим для забезпечення стійкості та рентабельності сільськогосподарського виробництва. У цьому контексті застосування сучасних методів управління ризиками в галузі рослинництва є актуальним завданням як для науковців, так і для практиків.

Дослідники П.М. Макаренко, І.Г. Миколенко, М.С. Репіна визначають ризик у рослинництві як «ймовірність того, що фактичні умови, що впливають на рівень врожаю та прибуток, будуть відрізнятися від очікуваних». Вони класифікують ризики на виробничі (погода, шкідники), маркетингові (ціни, попит) та фінансові (доступ до кредитів, процентні ставки) [16].

Одним із поширених інструментів управління ризиками є диверсифікація виробництва - вирощування різних культур з різними строками дозрівання та стійкістю до конкретних загроз. Крім того, застосовуються агротехнічні заходи, такі як зрошення, інтегрований захист рослин та точне землеробство для мінімізації впливу несприятливих чинників [16].

Страховання врожаю також є важливим інструментом трансферу ризиків, проте його ефективність залежить від доступності та відповідності страхових продуктів специфічним потребам виробників. Фінансові інструменти хеджування, такі як ф'ючерси та опціони, дозволяють зменшити цінові ризики, але їх використання вимагає відповідної кваліфікації та інфраструктури [11].

Крім того, зростає значення кліматично-розумних технологій та практик, що сприяють адаптації до зміни клімату та пом'якшенню її наслідків. Прикладами є використання стійких до посухи сортів, мінімального обробітку ґрунту, покривних культур тощо [9].

В цілому, ефективне управління ризиками в рослинництві вимагає комплексного підходу, який поєднує різні інструменти та стратегії відповідно до специфічних умов виробництва.

Дослідження факторів, що впливають на ефективність розвитку галузі рослинництва, має досить важливе значення. Основним заданням є всебічно проаналізувати економічні, технологічні та управлінські фактори, що впливають на ефективність розвитку галузі рослинництва.

Серед економічних факторів найвагомим є фактор ціноутворення на сільськогосподарську продукцію та ресурси, що визначають рентабельність рослинництва. Як зазначають Д. В. Людвенко та ін., волатильність цін може значно вплинути на прибутковість виробників. Крім того, доступність та вартість кредитних ресурсів для інвестицій також є важливим фактором [15, с.105].

До технологічних факторів в першу чергу відноситься впровадження інноваційних технологій, яке є критично важливим для підвищення ефективності рослинництва. Як зазначають П.М. Макаренко і співавтори, прецизійне землеробство, використання стійких до стресів сортів, цифрових інструментів моніторингу та прогнозування можуть суттєво підвищити продуктивність та знизити ризики [16].

Водночас, як підкреслює О.Д. Дивнич, доступ до цих технологій та рівень їх впровадження залишається нерівномірним [10, с. 114].

До управлінських факторів в першу чергу відноситься ефективне управління ризиками, людськими та природними ресурсами, що і впливає на розвиток рослинництва.

Дослідження М.М. Климчук демонструє, що впровадження систем управління ризиками, таких як страхування врожаю та диверсифікація виробництва, може істотно зменшити вразливість господарств до погодних та ринкових шоків. Крім того, управління людським капіталом, включно з навчанням та мотивацією працівників, є невід'ємною складовою успіху [12].

Управління ефективністю розвитку галузі рослинництва є багатограним завданням, що вимагає врахування численних факторів та координації зусиль різних зацікавлених сторін. SWOT-аналіз дозволяє систематизувати сильні та слабкі сторони, можливості та загрози, пов'язані з цим процесом [25].

Таблиця 1.1 – SWOT-аналіз управління ефективністю розвитку галузі рослинництва

Сильні сторони	Слабкі сторони
- Родючі ґрунти та сприятливі кліматичні умови - Наявність кваліфікованої робочої сили - Розвинута система дослідницьких установ та консультаційних служб - Кваліфіковані кадри в галузі управління та агрономії - Зростаючий попит на продукцію рослинництва - Експортний потенціал	- Низький рівень інвестицій та інновацій - Фрагментарність та роздробленість землеволодінь - Нерівномірний доступ до ресурсів та технологій - Недостатня диверсифікація виробництва - Фрагментований та недостатньо скоординований підхід до управління - Низький рівень цифровізації та автоматизації процесів управління
Можливості	Загрози
- Розвиток та впровадження інноваційних технологій - Розвиток цифрових технологій управління та аналітики даних - Залучення інвестицій та міжнародної технічної допомоги - Розвиток людського капіталу та підвищення кваліфікації - Впровадження кращих міжнародних практик управління - Розширення доступу до ринків та експортних каналів - Підвищення ефективності управління ризиками - Розвиток органічного сектору	- Зміни клімату та погіршення стану навколишнього середовища - Волатильність цін на внутрішніх та світових ринках - Дефіцит водних ресурсів та деградація ґрунтів - Поширення шкідників та хвороб рослин - Міграція сільського населення у зв'язку з наявними форс-мажорними обставинами, спричиненими військовою агресією зі сторони РФ - Недостатня підтримка з боку держави та неефективна політика - Загрози продовольчій безпеці та стійкості виробництва

Джерело: складено автором з використанням [19, 25]

Як видно із результатів SWOT-аналізу, управління ефективністю розвитку галузі рослинництва має низку сильних сторін, серед яких наявність стратегічних документів, дослідницьких установ та кваліфікованих кадрів. Однак, існують також слабкі сторони, такі як недостатнє фінансування, недоліки координації та низький рівень цифровізації.

Водночас, є значні можливості для підвищення ефективності управління, зокрема завдяки впровадженню цифрових технологій, залученню інвестицій, розвитку людського капіталу. Проте існують також серйозні загрози, пов'язані зі змінами клімату, волатильністю ринків, поширенням шкідників та недостатньою державною підтримкою.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА В ТОВ «АГРОФІРМА «БІЛОВОДИ»

2.1 Організаційно - економічна характеристика підприємства

ТОВ «Агрофірма «Біловоди» зареєстроване 11.09.2001 року. Юридична адреса підприємства: м. Ромни Сумської області. Директором підприємства є Ткаченко В.Ю. Сільськогосподарське підприємство - товариство з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «Біловоди» виробляє продукцію рослинництва.

Основним видом діяльності є вирощування зернових та бобових культур і насіння олійних культур, а також інша супутня діяльність, така як допоміжна діяльність у рослинництві, виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості і інші види.

ТОВ «Агрофірма «Біловоди» для ведення власної виробничої діяльності використовує землі різних форм власності. Це і земельні ділянки, які знаходяться у приватній власності, тобто ті, якими підприємство може володіти, користуватися та розпоряджатися. А також які орендуються, тобто земельні ділянки державної та комунальної власності на підставі договору оренди чи орендуються (паї) у фізичних осіб - селян-власників земельних часток. Тобто, форма власності на землю, яка є в користування у ТОВ «Агрофірма «Біловоди», є різною - приватна, державна, комунальна, що регулюється законодавством України і використовується на законних підставах.

Досліджуючи динаміку та структуру земельного фонду підприємства та його використання можемо констатувати наступні тенденції. Так, у 2023 році спостерігалось збільшення площі під такими культурами, як ріпак та гречка, порівняно з 2021 роком. Зокрема, площа під ріпаком зросла на 365 га (з 0 га до 365 га), що становить 100% приріст, а під гречкою - на 148 га (також з 0 га до 148 га) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка та структура ріллі під основними сільськогосподарськими культурами в ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Культура	Рік						Відхилення (+,-) 2023 р. від 2021 р.	
	2021		2022		2023			
	га	%	га	%	га	%	га	%
Пшениця озима	732,0	26,7	421,0	15,9	596,0	21,2	-136,0	-18,6
Ріпак	0	0,0	0	0,0	365,0	13,0	365,0	100
Кукурудза	951,0	34,7	1 525,0	57,7	405,0	14,4	-546,0	-57,4
Соняшник	1 058,0	38,6	695,5	26,3	1297,0	46,1	239,0	22,6
Гречка	0	0,0	0	0,0	148,0	5,3	148,0	100
Разом	2 741,0	100,0	2 641,5	100,0	2811,0	100,0	70,0	2,6

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Водночас відбулося скорочення посівних площ під пшеницею озимою на 136 га (-18,6%) та кукурудзою на 546 га (-57,4%). Єдиною культурою, площа під якою збільшилася порівняно з 2021 роком, став соняшник - на 239 га (+22,6%). Загалом, сукупна площа ріллі під основними сільгоспкультурами зросла на 70 га (+2,6%) у 2023 році в порівнянні з 2021 роком.

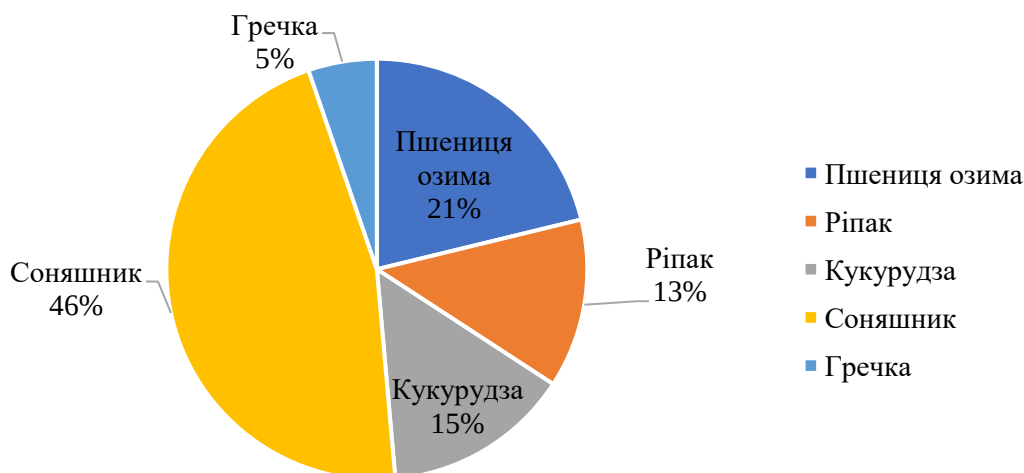

Рисунок 2.1 - Структура ріллі в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» станом на 2023 рік, %

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Ці зміни у структурі посівних площ можуть бути пов'язані з кількома факторами, такими як ринкова кон'юнктура, сівозміна, тощо. Також спостерігається диверсифікація сівозмін шляхом введення нових культур, таких як ріпак і гречка, може сприяти підвищенню родючості ґрунтів та стійкості до змін клімату. Крім того, зростання площ під соняшником останніми роками значною мірою зумовлене високим попитом на цю культуру на світових ринках.

Підсумовуючи, можемо констатувати, що ТОВ «Агрофірма «Біловоди» здійснило певну диверсифікацію своїх посівних площ у 2023 році, керуючись принципами сталого землеробства та ринковими факторами.

Маючи аналітичні дані по підприємству про об'єми виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції ТОВ «Агрофірма «Біловоди» можемо визначити відповідні об'єми фінансових надходжень та їх структуру (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Об'єми та структура товарної продукції ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Культура	Рік						Відхилення (+,-) 2023 р. від 2021 р	
	2021		2022		2023			
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Пшениця озима	20 251,0	25,9	10 228,0	13,9	18 394,0	18,1	-1857,0	-9,2
Кукурудза	52 420,1	67,1	307,6	0,4	65 175,6	64,1	12755,5	24,3
Ячмінь	176,5	0,2	0	0,0	0	0,0	-176,5	-100,0
Соняшник	5 251,6	6,7	62 958,0	85,7	0	0,0	-5251,6	-100,0
Гречка	0	0,0	0	0,0	1 900,1	1,9	1900,1	100,0
Ріпак	0	0,0	0	0,0	16 131,5	15,9	16131,5	100,0
Разом, га	78 099,2	100	73 493,6	100	101 601,2	100	23502,0	30,1

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

У таблиці 2.2 представлено дані щодо обсягів та структури товарної продукції ТОВ «Агрофірма «Біловоди» за 2021-2023 роки.

Структура товарної продукції зазнала суттєвих змін протягом досліджуваного періоду. У 2023 році порівняно з 2021 роком відбулося різке скорочення частки пшениці озимої (на 9,2%) та повне припинення виробництва

ячменю та соняшнику. Водночас значно зросла питома вага кукурудзи (на 24,3%) та з'явилися нові культури - гречка (1,9%) та ріпак (15,9%). Загальний обсяг товарної продукції у 2023 році збільшився на 30,1% або на 23502,0 тис. грн порівняно з 2021 роком, що може свідчити про інтенсифікацію виробництва та підвищення його ефективності. Кукурудза залишалася основною товарною культурою, забезпечуючи 64,1% від загального обсягу продукції у 2023 році. Це узгоджується з тенденцією до зростання посівних площ під цією культурою, що може бути пов'язано з високим попитом на неї на внутрішньому та світових ринках. Поява у структурі товарної продукції ріпаку (15,9% у 2023 р.) може бути зумовлена зростаючим попитом на цю культуру для виробництва біопалива та рослинних олій. Незважаючи на невелику частку гречки у структурі товарної продукції (1,9%), її поява може свідчити про диверсифікацію виробництва та пошук нових ринкових ніш, що є позитивним явищем з точки зору забезпечення економічної стійкості господарства (рис. 2.2 та рис. 2.3)

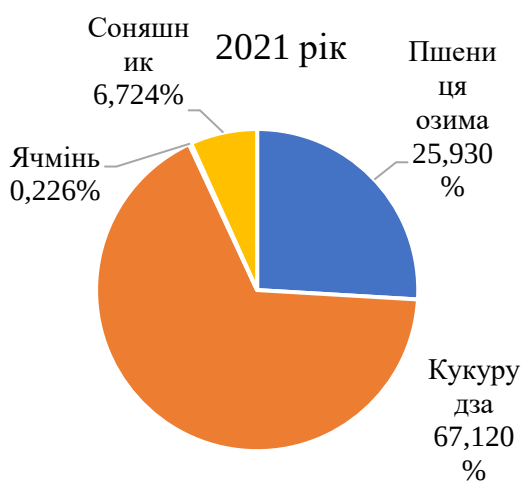

Рисунок 2.2 - Структура товарної продукції галузі рослинництва станом на 2021 рік, %

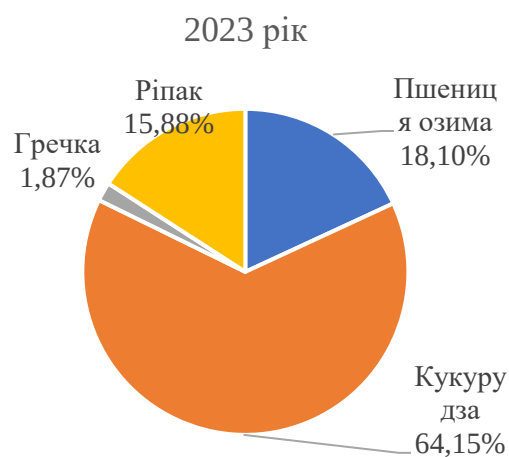

Рисунок 2.3 - Структура товарної продукції галузі рослинництва станом на 2023 рік, %

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

В цілому, ТОВ «Агрофірма «Біловоди» здійснила трансформацію

структури товарної продукції у бік зростання частки технічних культур (кукурудза, ріпак) та диверсифікації асортименту за рахунок введення нових культур (гречка). Ці зміни зумовлені ринковими факторами.

Наявність основних засобів відіграє дуже важливу роль у виробництві продукції рослинництва у сільськогосподарському підприємстві. Так, земельні ресурси - землі сільськогосподарського призначення є базовим основним засобом для вирощування сільгоспкультур. Їх площа, родючість, місце розташування безпосередньо визначають обсяги та ефективність рослинництва.

Наступним важливим компонентом є будівлі та споруди - зерносховища, сховища для зберігання добрив, машинно-тракторні парки тощо необхідні для забезпечення виробничого циклу. Також машини та обладнання - сільгосптехніка (трактори, комбайни, сівалки) забезпечує механізацію процесів обробітку ґрунту, посіву, догляду за рослинами, збирання врожаю. Інші транспортні засоби - використовуються для перевезення матеріалів, насіння, добрив, зібраного врожаю.

В цілому забезпеченість підприємства земельними, будівельними, машинно-тракторними та іншими ресурсами є визначальним чинником ефективного виробництва продукції рослинництва (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка та структура основних виробничих засобів ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Назва	Рік			Відхилення (+,-) 2023 р. від 2021 р.	
	2021	2022	2023	тис.грн.	%
Будинки і споруди	40 089,0	54 411,7	59 603,0	19 514,0	48,7
Машини і обладнання	29 532,0	51 090,2	56 775,9	27 243,9	92,3
Транспортні засоби	4 654,5	6 596,2	7 246,2	2 591,7	55,7
Інструменти, прилади, інвентар	6 018,7	7 829,5	7 346,7	1 328,0	22,1
Інші основні засоби	32,1	131,0	139,9	107,8	335,9
Матеріальні основні активи, разом	80 326,2	120 058,5	131 111,7	50 785,5	63,2

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

На основі даних таблиці 2.3 можна зробити наступні висновки. Спостерігається позитивна динаміка зростання вартості матеріальних основних активів підприємства протягом аналізованого періоду. У 2023 році порівняно з 2021 роком вартість матеріальних основних активів зросла на 50785,5 тис. грн або на 63,2%. Така тенденція свідчить про активну інвестиційну політику підприємства, спрямовану на модернізацію та оновлення основних фондів.

Найбільше зростання вартості спостерігається за такими групами основних фондів: машини та обладнання (зростання на 92,3%), будинки і споруди (зростання на 48,7%), транспортні засоби (зростання на 55,7%). Це пов'язано з активним впровадженням нових технологій, розширенням виробничих площ та оновленням транспортного парку. Менші темпи зростання демонструють такі групи основних фондів, як інструменти, прилади та інвентар (зростання на 22,1%) та інші основні засоби (зростання на 335,9% з низької бази). Це свідчить про відносно задовільний стан цих груп основних фондів і меншу потребу в їх оновленні.

Загалом, позитивна динаміка зростання вартості основних фондів є сприятливим фактором для подальшого розвитку підприємства, підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції.

Ефективність управління основними виробничими фондами оцінюється за допомогою ряду показників, таких як фондівіддача, фондомісткість та фондоозброєність (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Ефективність управління основними виробничими фондами ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Показники	Роки			Відхилення 2023/2021	
	2021	2022	2023	Абсолютні	Відносні, %
Фондовіддача, тис.грн.	1,37	0,83	0,93	-0,44	-32,1
Фондомісткість, тис.грн.	0,73	1,21	1,08	0,35	47,3
Фондоозброєність, тис.грн.	1137,9	1640,8	1850,6	712,65	62,6

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Фондовіддача, яка характеризує ефективність використання основних виробничих фондів, зменшилася з 1,37 тис. грн у 2021 році до 0,93 тис. грн у 2023 році, або на 32,1%. Це свідчить про погіршення ефективності використання основних засобів на підприємстві.

Фондомісткість, що є оберненим показником до фондовіддачі, навпаки, зросла з 0,73 тис. грн у 2021 році до 1,08 тис. грн у 2023 році, або на 47,3%. Це означає, що на кожну гривню вартості продукції припадає більше основних фондів, ніж у попередні роки, що є негативною тенденцією.

Фондоозброєність праці, яка показує забезпеченість одного працівника основними виробничими фондами, збільшилася з 1137,9 тис. грн у 2021 році до 1850,6 тис. грн у 2023 році, або на 62,6%. Це свідчить про зростання капіталоозброєності праці на підприємстві.

Динаміку основних економічних показників діяльності ТОВ «Агрофірма «Біловоди» нами представлено в табл. 2.5

Таблиця 2.5 – Основні економічні показники діяльності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Показник	Рік			Динаміка	
	2021	2022	2023	абсолютна	відносна, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	85 607,5	82 997,6	116 839,8	31 232,3	36
Інші операційні доходи	2 467,4	2 097,7	2 451,8	-15,6	-1
Інші доходи	252,0	1 393,2	369,5	117,5	47
Разом доходи	88 326,9	86 488,5	119 661,1	31 334,2	35
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	38 485,7	47 173,0	72 726,9	34 241,2	89
Інші операційні витрати	33 899,4	17 085,7	31 321,3	-2 578,1	-8
Інші витрати	2 744,8	5 964,6	7 473,9	4 729,1	172
Разом витрати	2 744,8	5 964,6	7 473,9	4 729,1	172
Фінансовий результат до оподаткування	13 197,0	16 265,2	8 139,0	-5 058,0	-38
Чистий прибуток (збиток)	13 197,0	16 265,2	8 139,0	-5 058,0	-38
Рівень рентабельності, %	34,3	34,5	11,2	-	-23,1 п.п.

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

За досліджуваний період чистий дохід від реалізації продукції продемонстрував позитивну динаміку, зростаючи на 36% у 2023 році порівняно з 2021 роком. Це свідчить про збільшення обсягів реалізації та ефективну комерційну діяльність підприємства. Інші операційні доходи зменшились на 1% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що може бути пов'язано зі змінами в структурі додаткових доходів від основної діяльності. Інші доходи зросли на 47% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що може бути результатом ефективного управління непрофільними активами або фінансовими інвестиціями. Загальні доходи підприємства збільшились на 35% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що свідчить про позитивну динаміку розвитку бізнесу.

Собівартість реалізованої продукції зросла на 89% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що може бути пов'язано зі збільшенням витрат на виробництво, придбання сировини або ростом цін на ресурси.

Інші операційні витрати зменшились на 8% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що може бути результатом оптимізації витрат на адміністративні, збутові та інші операційні потреби. Інші витрати зросли на 172% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що може бути пов'язано з різними неопераційними витратами, такими як фінансові витрати, втрати від курсових різниць або витрати від інвестиційної діяльності.

Чистий прибуток зменшився на 38% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що може бути пов'язано зі значним зростанням витрат, які перевищили зростання доходів. Рівень рентабельності знизився на 23,1 п.п. у 2023 році порівняно з 2021 роком, що свідчить про зниження ефективності використання ресурсів та отримання прибутку.

В цілому, незважаючи на зростання доходів, ТОВ «Агрофірма «Біловоди» зіткнулося зі значним збільшенням витрат, що призвело до зниження чистого прибутку та рівня рентабельності у 2023 році. Для покращення фінансових результатів підприємству необхідно проаналізувати структуру витрат та розробити стратегію їх оптимізації, а також продовжувати нарощувати обсяги реалізації та диверсифікувати джерела доходів.

2.2 Дослідження результативності управління ефективністю розвитку галузі рослинництва

На управління ефективністю розвитку галузі рослинництва впливають досить багато факторів. Особливо, якщо зазначити, що сільськогосподарське виробництво є досить ризиковою галуззю, на яку впливають ґрунтово-кліматичні умови, що визначають родючість ґрунтів, їхній водно-повітряний режим, температурні коливання та опади. Також важливими є економічні чинники - ефективне управління виробничими витратами, ринковий попит і ціноутворення на продукцію рослинництва [16].

Економічні фактори відіграють визначальну роль в забезпеченні ефективності галузі рослинництва. Так, раціональне управління витратами на матеріально-технічні ресурси, оплату праці, логістику є запорукою конкурентоспроможності продукції.

В цілому собівартість виробництва та прибутковість є ключовими економічними індикаторами, що характеризують стан управління ефективністю розвитку галузі рослинництва в сільськогосподарському підприємстві.

Собівартість, це інтегральний показник, що відображає рівень витрат на виробництво одиниці продукції рослинництва. Її величина залежить від раціонального використання ресурсів - матеріально-технічних, трудових, земельних, енергетичних. Мінімізація собівартості шляхом впровадження ресурсозберігаючих технологій, оптимізації виробничих процесів є індикатором ефективного менеджменту [20].

При цьому структура собівартості характеризує частку окремих статей витрат (матеріальні ресурси, оплата праці, амортизація). Оптимальне співвідношення цих елементів свідчить про збалансований розподіл ресурсів у виробничому процесі.

Основним показником, який характеризує ефективність виробництво продукції, є прибуток, тобто кінцевий результат господарської діяльності, що відображає різницю між виручкою від реалізації продукції та її собівартістю.

Максимізація прибутку є критерієм оцінки ефективності управління розвитком рослинницької галузі.

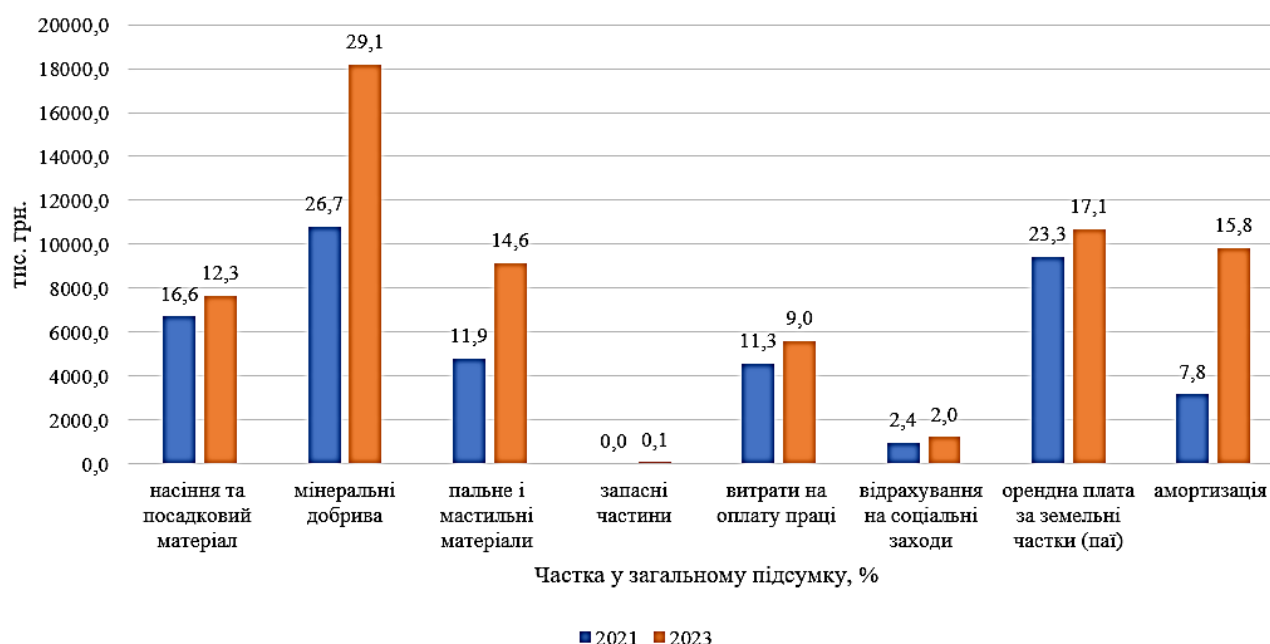

Рисунок 2.4 – Динаміка та структура витрат на виробництво продукції рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» за 2021-2023 роки

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

На основі аналітичних даних (рис. 2.4) можемо здійснити детальний аналіз динаміки та структури витрат на виробництво продукції рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» за 2021-2023 роки.

Найбільше абсолютне збільшення припадає на витрати на мінеральні добрива (+7383,7 тис. грн, або +68,3%) та амортизаційні відрахування (+6669,6 тис. грн, або +210,5%). Це відображає тенденцію до інтенсифікації виробництва та оновлення основних засобів. Помітно зросли витрати на пальне та мастильні матеріали (+89,6%).

Структура витрат зазнала змін: частка витрат на мінеральні добрива зросла з 26,7% до 29,1%, на амортизацію - з 7,8% до 15,8%, тоді як частка витрат на оренду землі знизилась з 23,3% до 17,1%. Незначне зростання витрат на оплату праці (+22,3%) та відрахувань на соціальні заходи (+28,5%) може свідчити про нестачу кваліфікованих кадрів у галузі, що потребує вирішення.

Динаміку показників собівартості реалізованої продукції та отриманого прибутку від реалізації продукції ТОВ «Агрофірма «Біловоди» нами представлено в табл. 2.6

Таблиця 2.6 – Динаміка собівартості реалізованої продукції та прибутку в ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Культура	Рік				У динаміці 2023 р. до 2021 р.	
	2021		2023			
	Собівар- тість, тис. грн.	Прибуток, тис. грн.	Собівар- тість, тис. грн.	Прибуток, тис. грн.	Собівартість, тис. грн.	Прибуток, тис. грн.
Пшениця озима	11169,3	9081,7	12432,4	5961,6	1263,1	-3120,1
Кукурудза	21115,6	31304,5	36070,4	29105,2	14954,8	-2199,3
Ячмінь	148,5	28,0	0,0	0,0	-148,5	-28,0
Соняшник	1942,2	3309,4	0,0	0,0	-1942,2	-3309,4
Гречка	0,0	0,0	2473,7	-573,6	2473,7	-573,6
Ріпак	0,0	0,0	9688,3	6443,2	9688,3	6443,2
Разом	34375,6	43723,6	60664,8	40936,4	26289,2	-2787,2

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Наведені у таблиці дані дозволяють здійснити ґрунтовний аналіз динаміки собівартості реалізованої продукції та прибутковості основних культур рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди».

Загальна собівартість реалізованої продукції зросла на 26289,2 тис. грн або 76,5% - з 34375,6 тис. грн у 2021 р. до 60664,8 тис. грн у 2023 р. Це зумовлено як збільшенням обсягів виробництва, так і підвищенням цін на матеріально-технічні ресурси. Найбільше зростання собівартості спостерігається для ріпаку (+9688,3 тис. грн) та кукурудзи (+14954,8 тис. грн), адже вони є високоінтенсивними культурами з підвищеними витратами на засоби захисту рослин та добрива. Разом з тим, підприємство відмовилося від вирощування менш рентабельних ячменю та соняшнику, перерозподіливши ресурси на більш прибуткові культури, що є виправданим з економічної точки зору.

За досліджуваний період прибуток знизився на 2787,2 тис. грн або 6,4%. Це пов'язано з низькими закупівельними цінами на основні культури через

надлишкову пропозицію на ринку. Максимальне падіння прибутковості спостерігається для пшениці озимої (-3120,1 тис. грн) та соняшнику (-3309,4 тис. грн), що корелює з загальними тенденціями на аграрних ринках.

Позитивним фактором є отримання прибутку в розмірі 6443,2 тис. грн від виробництва ріпаку, що пояснюється високим попитом на цю культуру на світових ринках.

В цілому, для підвищення ефективності розвитку рослинницької галузі підприємству необхідно оптимізувати структуру посівних площ, зосередившись на високомаржинальних культурах, а також здійснювати жорсткий контроль собівартості продукції шляхом впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Важливими показниками ефективності управління розвитком галузі рослинництва є виробнича собівартість та собівартість реалізованої продукції - це різні економічні показники, які характеризують витрати на виробництво продукції, але з певними відмінностями.

Так, виробнича собівартість - це сума усіх витрат підприємства на виробництво певного обсягу продукції за певний рік. Вона включає прямі витрати на матеріали, оплату праці, а також частину накладних (непрямих) витрат, розподілених на цю продукцію. Виробнича собівартість визначається для всього обсягу виробленої продукції незалежно від її реалізації.

При цьому собівартість реалізованої продукції - це сума виробничої собівартості одиниць реалізованої (фактично проданої) продукції у звітному періоді, скоригована на зміну залишків нереалізованої продукції на початок та кінець періоду. Тобто до виробничої собівартості реалізованих одиниць додаються витрати зі зберігання, транспортування, реалізації тощо.

Таким чином, головні відмінності є наступні:

- Виробнича собівартість враховує витрати на весь обсяг виробленої продукції, тоді як собівартість реалізованої - лише на фактично реалізовану продукцію.

- Собівартість реалізованої включає додаткові витрати на збут та реалізацію.

- Виробнича собівартість розраховується наприкінці звітного періоду, а собівартість реалізованої продукції визначається за фактом реалізації.

Тому виробнича собівартість характеризує ефективність безпосередньо виробничого процесу, а собівартість реалізованої продукції є показником комплексної ефективності виробництва та реалізації. Розмежування цих двох показників дозволяє провести всебічний аналіз рентабельності виробництва і збуту продукції та визначити резерви підвищення ефективності на різних стадіях операційного циклу.

Динаміку показників виробничої собівартості та собівартості реалізованої продукції ТОВ «Агрофірма «Біловоди» нами представлено в Додатку А.

На основі аналітичних даних можна здійснити ґрунтовний аналіз динаміки виробничої собівартості та собівартості реалізованої продукції в ТОВ «Агрофірма «Біловоди». Так, загальна виробнича собівартість вирощеної продукції зросла на 22819,5 тис. грн або 43,0% - з 53067,4 тис. грн у 2021 р. до 75886,9 тис. грн у 2023 р. Це відображає тенденцію до підвищення витрат на виробництво внаслідок зростання цін на ресурси.

Найбільший приріст виробничої собівартості спостерігається для соняшнику (+15962,0 тис. грн) та ріпаку (+9853,0 тис. грн), що зумовлено високою питомою вагою матеріальних витрат у структурі собівартості цих культур.

Водночас, виробнича собівартість кукурудзи знизилася на 9175,9 тис. грн, що є наслідком зменшення її об'ємів виробництва.

Собівартість реалізованої продукції зросла більшими темпами - на 26289,2 тис. грн або 76,5% - з 34375,6 тис. грн до 60664,8 тис. грн. Це свідчить про зростання додаткових витрат, пов'язаних з реалізацією продукції.

Найбільший розрив між виробничою собівартістю та собівартістю реалізації спостерігається для соняшнику, що пов'язано з тривалим періодом між збиранням врожаю та реалізацією продукції. Новими культурами в структурі виробництва стали гречка та ріпак, що відповідає диверсифікації виробництва як чиннику підвищення ефективності.

В цілому, для оптимізації витрат та підвищення ефективності виробництва необхідно впроваджувати ресурсозберігаючі технології, здійснювати жорсткий контроль собівартості на всіх стадіях виробничого циклу та забезпечувати оптимальну структуру посівних площ. Водночас важливим є скорочення витрат на логістику та реалізацію за рахунок налагодження прямих каналів збуту продукції.

Рентабельність - відносний показник прибутковості, що характеризує рівень віддачі витрат і інвестицій. Високі показники рентабельності свідчать про правильну цінову та виробничу стратегію підприємства.

Динаміку показників рентабельності виробленої та реалізованої продукції в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» нами представлено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Динаміка рентабельності виробленої та реалізованої продукції в ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Назва	Рік				У динаміці 2023 р. до 2021 р.	
	2021		2023			
	Рентабельність виробленої продукції, %	Рентабельність реалізованої продукції, %	Рентабельність виробленої продукції, %	Рентабельність реалізованої продукції, %	Рентабельність виробленої продукції, п.п	Рентабельність реалізованої продукції, п.п.
Пшениця озима	81,3	81,3	40,4	48,0	-40,9	-33,4
Кукурудза	148,0	148,3	243,0	80,7	95,0	-67,6
Ячмінь	0,0	18,9	0,0	0,0	0,0	-18,9
Соняшник	16,0	170,4	0,0	0,0	-16,0	-170,4
Гречка	0,0	0,0	-22,1	-23,2	-22,1	-23,2
Ріпак	0,0	0,0	65,4	66,5	65,4	66,5

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Аналізуючи наведені показники, можна зробити наступні висновки. Найвищу рентабельність виробництва у 2023 році демонструє кукурудза - 243,0%, що на 95,0 п.п. вище порівняно з 2021 роком. Такий високий рівень рентабельності можна пояснити сприятливими погодними умовами, застосуванням сучасних агротехнологій та ефективним менеджментом витрат.

Найнижчу рентабельність демонструє гречка (-22,1% за виробництвом та - 23,2% за реалізацією), що може бути пов'язано з несприятливими погодними чинниками або недостатнім попитом на цю культуру. Рентабельність гречки значною мірою залежить від ринкової ціни та врожайності, яка є доволі нестабільною через високу чутливість культури до умов вирощування.

Позитивну динаміку рентабельності спостерігаємо для ріпаку - у 2023 році вона становила 65,4% за виробництвом та 66,5% за реалізацією. Це може бути пов'язано зі зростаючим попитом на ріпакову олію та жмих, а також підвищенням світових цін на ріпак.

Отримані результати демонструють значні коливання рентабельності вирощування та реалізації різних сільськогосподарських культур, що є характерним для аграрного сектору та залежить від багатьох чинників.

Динаміка економічної ефективності - аналіз тенденцій зміни основних економічних показників в часі дозволяє оцінити стійкість та перспективи розвитку галузі рослинництва (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Динаміка економічної ефективності продукції рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Культура	Рік						У динаміці 2023 р. по відношенню до 2021 р.		
	2021			2023					
	Витрати на виробництво, тис. грн.	Прибуток, тис. грн.	Рентабельність, %	Витрати на виробництво, тис. грн.	Прибуток, тис. грн.	Рентабельність, %	Витрати на виробництво, тис. грн.	Прибуток, тис. грн.	Рентабельність, п.п.
Пшениця озима	11169,3	9081,7	81,3	14753,7	5961,6	40,4	3584,4	-3120,1	-40,9
Кукурудза	21153,6	31304,5	148,0	11977,7	29105,2	243,0	-9175,9	-2199,3	95,0
Ячмінь	0,0	28,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-28,0	0,0
Соняшник	20744,5	3309,4	16,0	36706,5	0,0	0,0	15962,0	-3309,4	-16,0
Гречка	0,0	0,0	0,0	2596,0	-573,6	-22,1	2596,0	-573,6	-22,1
Ріпак	0,0	0,0	0,0	9853,0	6443,2	65,4	9853,0	6443,2	65,4
Разом	53067,4	43723,6	82,4	75886,9	40936,4	53,9	22819,5	-2787,2	-28,4

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

У таблиці 2.8 представлено дані щодо динаміки економічної ефективності вирощування основних сільськогосподарських культур у ТОВ «Агрофірма «Біловоди» у 2021 та 2023 роках.

Що стосується пшениці озимої, то у 2023 році спостерігається зростання витрат на виробництво на 3584,4 тис. грн порівняно з 2021 роком. Водночас прибуток від реалізації зменшився на 3120,1 тис. грн, що призвело до зниження рентабельності на 40,9 п.п. (з 81,3% до 40,4%). Це пов'язано із зростанням цін на матеріально-технічні ресурси та погіршенням цінової кон'юнктури на ринку пшениці.

Витрати на виробництво кукурудзи скоротились на 9175,9 тис. грн у 2023 році порівняно з 2021 роком, що свідчить зменшення виробництва. Прибуток зменшився на 2199,3 тис. грн, проте рентабельність зросла на 95,0 п.п. (з 148,0% до 243,0%), що є найвищим показником серед усіх культур.

Ячмінь у 2023 році не вирощувався, проте у 2021 році прибуток становив 28,0 тис. грн при нульовій рентабельності, що свідчить про низьку ефективність його виробництва.

Витрати на виробництво соняшнику зросли на 15962,0 тис. грн, проте прибуток від його реалізації відсутній, що призвело до нульової рентабельності у 2023 році порівняно з 16,0% у 2021 році. Це може бути наслідком реалізаційної політики господарства, коли продукція знаходиться на зберіганні і реалізується лише в найбільш підходящий період, при цьому значно зростають витрати на зберігання.

Гречка у 2021 році не вирощувалася, а у 2023 році її виробництво було збитковим, із збитковістю -22,1% та збитком 573,6 тис. грн.

Ріпак не вирощувався у 2021 році, але у 2023 році продемонстрував високу рентабельність - 65,4% та прибуток 6443,2 тис. грн. Це пов'язано із зростаючим попитом на ріпакову олію та жмих.

Загалом, сумарні витрати на виробництво зросли на 22819,5 тис. грн, прибуток зменшився на 2787,2 тис. грн, що призвело до зниження загальної рентабельності на 28,4 п.п. (з 82,4% до 53,9%).

Отримані результати свідчать про значні коливання економічної ефективності вирощування різних культур, що залежить від багатьох чинників (погодні умови, витрати на ресурси, цінова кон'юнктура тощо). Для підвищення прибутковості необхідно оптимізувати структуру посівних площ, впроваджувати ресурсощадні технології, диверсифікувати виробництво та орієнтуватися на високорентабельні культури з високим попитом на ринку.

В цілому, мінімізація собівартості за рахунок раціонального використання ресурсів у поєднанні з максимізацією прибутку через ефективний продаж за оптимальними цінами є ключовими критеріями успішного управління розвитком рослинницької галузі в сільгосппідприємстві.

2.3 Оцінка фінансово-економічних показників діяльності підприємства

Слід зазначити, що досліджуване підприємство ТОВ «Агрофірма «Біловоди» здійснює виробництво лише продукції галузі рослинництва, а тому зазначена галузь і формує загальні фінансово-економічні показники діяльності підприємства.

Механізм оцінки фінансового стану сільськогосподарського підприємства ТОВ «Агрофірма «Біловоди» включає аналіз низки фінансово-економічних показників, які характеризують різні аспекти його діяльності. Основними показниками, що використовуються для оцінки фінансового стану, є:

1. Показники ліквідності та платоспроможності, такі як коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт проміжної ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) і ін.

Ці показники відображають здатність підприємства своєчасно розраховуватися за поточними зобов'язаннями за рахунок наявних оборотних активів (грошових коштів, дебіторської заборгованості, запасів тощо).

2. Показники фінансової стійкості - коефіцієнт автономії (фінансової незалежності), коефіцієнт фінансового левериджу, коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами, коефіцієнт маневреності власного капіталу.

Ці показники характеризують ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування, здатність залучати позикові кошти та ефективно використовувати власний капітал.

3. Показники рентабельності: рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність інвестицій, рентабельність продажу, рентабельність виробництва.

Показники рентабельності відображають прибутковість діяльності підприємства, ефективність використання активів, власного капіталу та інвестицій.

Таблиця 2.9 – Динаміка показників ліквідності та платоспроможності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

№	Назва показника	Рік			Коливання показника
		2021	2022	2023	
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,001	0,001	0,001	0,001
2	Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності	0,01	0,04	0,03	0,01
3	Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності (покриття)	1,58	1,22	1,16	-0,42
4	Питома вага запасів в сумі короткострокових зобов'язань	0,42	0,41	0,48	0,1
5	Власні оборотні кошти (ВОК)	48652,50	25458,10	21741,70	-26 910,8
6	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,37	0,18	0,13	-0,2
7	Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами	1,36	0,52	0,32	-1,0
8	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,003	0,005	0,008	0,005
9	Коефіцієнт покриття запасів	2,80	1,84	1,08	-1,7

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

У таблиці 2.9 представлені дані щодо динаміки показників ліквідності та платоспроможності ТОВ «Агрофірма «Біловоди» за період 2021-2023 рр.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності залишається незмінним на рівні 0,001, що значно нижче нормативного значення 0,2-0,3. Це свідчить про низьку здатність підприємства погашати поточні зобов'язання за рахунок грошових коштів та їх еквівалентів. При цьому коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності коливається від 0,01 до 0,04, що також нижче нормативного значення 0,7-0,8. Це вказує на проблеми з погашенням поточних зобов'язань за рахунок високоліквідних активів (грошових коштів та дебіторської заборгованості). Також коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності демонструє тенденцію до зниження з 1,58 у 2021 р. до 1,16 у 2023 р. Попри те, що значення перебуває в межах нормативного діапазону (1,0-2,0), спостерігається негативна динаміка цього показника.

Питома вага запасів у сумі короткострокових зобов'язань зростає з 0,42 у 2021 р. до 0,48 у 2023 р., що може свідчити про нераціональне використання оборотних коштів та накопичення надлишкових запасів. Також об'єми власних оборотних коштів (ВОК) скорочуються з 48652,50 тис. грн у 2021 р. до 21741,70 тис. грн у 2023 р., що може негативно впливати на фінансову стійкість підприємства. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами знижується з 0,37 у 2021 р. до 0,13 у 2023 р., що свідчить про зростання залежності від позикових коштів для фінансування оборотних активів. Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами демонструє значне зниження з 1,36 у 2021 р. до 0,32 у 2023 р., що вказує на підвищення ризику виникнення дефіциту власних оборотних коштів для фінансування поточної діяльності.

Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів зростає з 0,003 у 2021 р. до 0,008 у 2023 р., що може свідчити про більш ефективне використання власного капіталу для фінансування оборотних активів. Коефіцієнт покриття запасів знижується з 2,80 у 2021 р. до 1,08 у 2023 р., що може вказувати на проблеми з ліквідністю запасів та їх перетворенням на грошові кошти.

В цілому, аналіз показників ліквідності та платоспроможності свідчить про певні проблеми у фінансовій діяльності ТОВ «Агрофірма «Біловоди». Зокрема,

спостерігається зниження ліквідності, зростання залежності від позикових коштів, накопичення надлишкових запасів та скорочення власних оборотних коштів. Для покращення фінансового стану підприємству необхідно оптимізувати структуру активів та зобов'язань, підвищити ефективність управління оборотними коштами та запасами, а також збільшити частку власних джерел фінансування.

Таблиця 2.10 – Динаміка показників фінансової стійкості ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

№	Назва показника	Нормативне значення	Рік			Коливання показника
			2021	2022	2023	
1	Коефіцієнт автономії	$> 0,5$	0,61	0,55	0,51	-0,09
2	Коефіцієнт фінансової залежності	≤ 2	0,65	0,81	0,94	0,29
3	Питома вага дебіторської заборгованості у вартості майна		0,42	0,33	0,29	-0,14
4	Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	>1	1,53	1,24	1,06	-0,48
5	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$>0,1$	0,38	0,17	0,15	-0,23
6	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	$>0,1$	0,37	0,18	0,14	-0,23
7	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,7-0,9	0,61	0,55	0,519	-0,09

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

У таблиці 2.10 представлені дані щодо динаміки показників фінансової стійкості ТОВ «Агрофірма «Біловоди» за період дослідження. Так, коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) демонструє тенденцію до зниження з 0,61 у 2021 році до 0,51 у 2023 році. Хоча значення показника перебуває в межах нормативу ($>0,5$), зниження свідчить про посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування. При цьому коефіцієнт фінансової залежності зростає з 0,65 у 2021 році до 0,94 у 2023 році, що перевищує нормативне значення (≤ 2) і вказує на підвищення ризиків неплатоспроможності та фінансової нестабільності.

Питома вага дебіторської заборгованості у вартості майна скорочується з 0,42 у 2021 році до 0,29 у 2023 році, що може свідчити про покращення платіжної дисципліни контрагентів або списання безнадійної заборгованості. Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів знижується з 1,53 у 2021 році до 1,06 у 2023 році, що може негативно позначитися на фінансовій стійкості підприємства та підвищити ризик неплатоспроможності. Коефіцієнт маневреності власного капіталу скорочується з 0,38 у 2021 році до 0,15 у 2023 році, що свідчить про зниження мобільності власного капіталу та гнучкості його використання. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами зменшується з 0,37 у 2021 році до 0,14 у 2023 році, що вказує на посилення залежності від позикових коштів для фінансування оборотних активів.

Коефіцієнт фінансової стійкості знижується з 0,61 у 2021 році до 0,52 у 2023 році, що наближається до нижньої межі нормативного діапазону (0,7-0,9), та свідчить про послаблення фінансової стійкості підприємства.

Отже, аналіз показників фінансової стійкості виявив негативну динаміку більшості індикаторів, що може свідчити про зростання фінансових ризиків та погіршення фінансового стану ТОВ «Агрофірма «Біловоди».

Таблиця 2.11 – Динаміка показників рентабельності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

№	Назва показника	Рік			Коливання показника
		2021	2022	2023	
1	Коефіцієнт рентабельності продажу	0,154	0,196	0,07	-0,08
2	Коефіцієнт рентабельності капіталу (активів)	0,07	0,068	0,03	-0,04
3	Коефіцієнт рентабельності власних коштів (власного капіталу)	0,11	0,118	0,05	-0,05
4	Коефіцієнт рентабельності виробничих фондів	0,15	0,114	0,04	-0,108
6	Рентабельність реалізованої продукції, %	122	76	61	-0,62
7	Рентабельність господарської діяльності, %	34,3	34,5	11,2	-0,23

Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності ТОВ «Агрофірма «Біловоди»

Так, коефіцієнт рентабельності продажу демонструє значне зниження з 0,154 у 2021 році до 0,07 у 2023 році, що свідчить про погіршення ефективності операційної діяльності та зменшення прибутку, який генерується з кожної гривні виручки від реалізації. Коефіцієнт рентабельності капіталу (активів) знизився з 0,07 у 2021 році до 0,03 у 2023 році, що вказує на зменшення ефективності використання активів підприємства для генерування прибутку.

Коефіцієнт рентабельності власних коштів (власного капіталу) скоротився з 0,11 у 2021 році до 0,05 у 2023 році, що свідчить про погіршення віддачі від інвестованого власниками капіталу. Коефіцієнт рентабельності виробничих фондів продемонстрував значне зниження з 0,15 у 2021 році до 0,04 у 2023 році, що може бути наслідком неефективного використання основних засобів та інших необоротних активів у виробничому процесі.

Рентабельність реалізованої продукції скоротилася з 122% у 2021 році до 61% у 2023 році, що може бути пов'язано зі зростанням витрат на виробництво та зниженням цін реалізації. При цьому рентабельність господарської діяльності знизилася з 34,3% у 2021 році до 11,2% у 2023 році, що свідчить про загальне погіршення ефективності господарювання та зниження прибутковості підприємства.

В цілому, аналіз показників рентабельності виявив негативну динаміку усіх індикаторів, що свідчить про суттєве зниження прибутковості діяльності ТОВ «Агрофірма «Біловоди». Це пов'язано з низькою ефективністю використання ресурсів (активів, власного капіталу, виробничих фондів), зростанням витрат на виробництво та реалізацію продукції, а також несприятливою ціновою кон'юнктурою на ринку. Для покращення ситуації необхідно вжити заходів щодо оптимізації витрат, підвищення продуктивності праці та капіталу, впровадження ресурсоощадних технологій, а також пошуку нових ринків збуту з вигідними цінами реалізації. Це дозволить підвищити рентабельність усіх видів діяльності та забезпечити стабільне зростання прибутковості підприємства.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА В ТОВ «АГРОФІРМА «БІЛОВОДИ»

Актуальність наукових та практичних досліджень в галузі управління розвитком галузі рослинництва зумовлена низкою важливих чинників. Так, по-перше, це зростання світового попиту на продовольство. Згідно з прогнозами ФАО, для забезпечення населення світу, яке швидко зростає, до 2050 року необхідно збільшити обсяги виробництва продуктів харчування на 70% [23]. Це ставить нові виклики перед галуззю рослинництва та зумовлює необхідність розробки ефективних стратегій управління її розвитком.

Важливим чинником є глобалізація ринків, посилення конкуренції та вимоги до якості і безпечності продукції актуалізують необхідність впровадження інноваційних технологій та ефективних методів управління в галузі рослинництва. Підвищення конкурентоспроможності галузі рослинництва є стратегічним завданням для забезпечення експортного потенціалу України.

Практичні дослідження та впровадження їх результатів на виробництві відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного розвитку галузі рослинництва. Вони зосереджені на оптимізації технологічних процесів, впровадженні ресурсозберігаючих практик, розвитку кооперації та інтеграції, а також на удосконаленні системи державної підтримки та регулювання галузі. Це дозволить підвищити продуктивність, стійкість та конкурентоспроможність галузі рослинництва, а також забезпечити продовольчу безпеку та сталий розвиток сільських територій. Також розвиток цифрових технологій в управлінні, таких як системи моніторингу та прогнозування, сприяє підвищенню ефективності прийняття рішень та оперативному реагуванню на виклики. Ефективність управління розвитком галузі рослинництва залежить від низки ключових факторів та використання дієвих механізмів їх реалізації (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Фактори управління та механізми реалізації управління ефективністю розвитку галузі рослинництва

Фактор управління	Опис фактору	Механізм реалізації	Опис механізму
Ресурсний потенціал	Наявність та якість земельних, водних, трудових ресурсів, а також доступ до інноваційних технологій та інвестицій відіграють вирішальну роль у забезпеченні ефективного розвитку галузі	Впровадження інноваційних технологій	Використання точного землеробства, біотехнологій, сучасних систем зрошення та інших інноваційних рішень
Кліматичні умови	Зміна клімату, частота та інтенсивність екстремальних погодних явищ суттєво впливають на продуктивність сільськогосподарських культур	Диверсифікація виробництва	Впровадження сівозмін, вирощування різноманітних культур, а також розвиток агролісового господарства
Ринкова кон'юнктура	Попит, ціни та конкуренція на внутрішньому та зовнішньому ринках визначають економічну ефективність виробництва рослинницької продукції	Ресурсозберігаючі практики	Застосування органічного землеробства, покривних культур, мінімальної обробки ґрунту та ефективного управління водними ресурсами дозволяє зберегти родючість ґрунтів
Інституційне середовище	Політична та економічна стабільність, ефективність державної підтримки, доступ до фінансових ресурсів та розвиненість інфраструктури значною мірою впливають на ефективність управління розвитком галузі	Розвиток кооперації та інтеграції	Об'єднання зусиль виробників, переробників та торговельних мереж в рамках кооперативних та інтеграційних об'єднань сприяє підвищенню ефективності виробництва, збуту та просування продукції на ринку

Джерело: складено автором на основі [6, 11, 16]

Ціновий моніторинг та менеджмент відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного управління розвитком галузі рослинництва в сільськогосподарському підприємстві. Ця сфера охоплює комплекс заходів,

спрямованих на аналіз та оптимізацію цінової політики, управління ризиками цінових коливань та максимізацію прибутковості виробництва.

Систематичне відстеження та аналіз цінових тенденцій на внутрішньому та зовнішньому ринках дозволяє підприємству оперативно реагувати на зміни кон'юнктури та приймати обґрунтовані рішення щодо обсягів виробництва, збуту та формування цінової стратегії. Моніторинг цін є невід'ємною складовою ефективного маркетингового менеджменту в галузі рослинництва [5].

На основі комплексного аналізу ринкової кон'юнктури, собівартості та цінових ризиків підприємство розробляє цінову стратегію, що може включати диференціацію цін, цінове позиціонування, встановлення трансфертних цін в межах холдингів тощо. Цінова стратегія є важливим інструментом максимізації прибутковості та підвищення конкурентоспроможності продукції рослинництва.

Таким чином, ціновий моніторинг дозволяє сільгосп підприємствам своєчасно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури, оптимізувати структуру виробництва, мінімізувати цінові ризики, максимізувати прибутковість та підвищити конкурентоспроможність продукції рослинництва (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Динаміка фактичної ціни реалізації в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» та середньої на внутрішньому ринку

Культура	Рік					
	2021		2022		2023	
	Фактична	Середньо-ринкова	Фактична	Середньо-ринкова	Фактична	Середньо-ринкова
Пшениця озима	6489,0	8560	5207,8	6400	4559,3	5800
Кукурудза	6185,1	6960	4646,9	5800	4844,5	4700
Ячмінь	4213,4	4600	-	-	-	-
Соняшник	16940,9	19000	13806,8	15200	-	-
Гречка	-	-	-	-	8168,1	9250
Ріпак	-	-	-	-	12167,4	14200

Джерело: складено автором на основі АПК Інформ [2]

На основі даних таблиць 3.2 та 3.3 можна зробити детальний аналіз динаміки фактичних цін реалізації сільськогосподарських культур в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» порівняно з середніми цінами на внутрішньому ринку.

Таблиця 3.3 – Різниця фактичної ціни реалізації в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» та середньої на внутрішньому ринку

Культура	Рік					
	2021		2022		2023	
	грн	%	грн	%	грн	%
Пшениця озима	-2071	-24,2	-1192	-18,6	-1241	-21,4
Кукурудза	-775	-11,1	-1153	-19,9	145	3,1
Ячмінь	-387	-8,4	-	-	-	-
Соняшник	-2059	-10,8	-1393	-9,2	-	-
Гречка	-	-	-	-	-1082	-11,7
Ріпак	-	-	-	-	-2033	-14,3

Джерело: розраховано автором

Так, у 2021 році фактична ціна реалізації пшениці озимої в господарстві становила 6489,0 грн/т, що було нижче середньоринкової ціни на 24,2%. У 2022 році фактична ціна знизилася до 5207,8 грн/т, відставання від середньоринкової ціни зменшилося до 18,6%. У 2023 році фактична ціна реалізації пшениці озимої склала 4559,3 грн/т, що на 21,4% нижче за середньоринкову ціну.

По цінах на кукурудзу спостерігається аналогічна тенденція, проте в 2023 році фактична ціна реалізації кукурудзи в господарстві (4844,5 грн/т) була вищою за середньоринкову ціну на 3,1%. У попередні роки фактичні ціни були нижчими за ринкові: у 2021 році - на 11,1%, у 2022 році - на 19,9%.

Що стосується ячменю, то дані наведені лише за 2021 рік, коли фактична ціна реалізації ячменю в господарстві (4213,4 грн/т) була нижчою за середньоринкову ціну на 8,4%. На далі ця культура в господарстві не вироблялася.

У 2021 році фактична ціна реалізації соняшнику (16940,9 грн/т) була нижчою за середньоринкову ціну на 10,8%. У 2022 році різниця зменшилася до 9,1% (13806,8 грн/т проти 15200 грн/т). Дані за 2023 рік відсутні, тому що ця культура в господарстві не вироблялася.

Гречка та ріпак. Дані наведені лише за 2023 рік, тому що до цього ця культура в господарстві не вироблялася, коли фактична ціна реалізації гречки

(8168,1 грн/т) була нижчою за середньоринкову на 11,7%, а ріпаку (12167,4 грн/т) - на 14,3%.

Отже, проведений аналіз цінових різниць свідчить, що в переважній більшості випадків фактичні ціни реалізації сільськогосподарських культур в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» були нижчими за середньоринкові ціни на внутрішньому ринку. Це може бути зумовлено низкою факторів, таких як недостатня диверсифікація каналів збуту, відставання в логістиці та маркетингу, сезонні цінові коливання тощо.

Маючи цінові різниці по ТОВ «Агрофірма «Біловоди» доцільно провести порівняння фактичної товарної продукції та плану при максимальних цінах її реалізації (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Порівняння фактичної товарної продукції в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» та планових розрахунків при максимальних цінах реалізації

Культура	Рік					
	2021		2022		2023	
	Факт	План	Факт	План	Факт	План
Пшениця озима	20251	25150,5	10228	12133,2	18394	22328,8
Кукурудза	52420	58256,0	308	368,8	65176	63171,6
Ячмінь	177	191,3	0	0,0	0	0,0
Соняшник	5252	5820,7	62958	68728,7	0	0,0
Гречка	0	0,0	0	0,0	1900	2122,3
Ріпак	0	0,0	0	0,0	16132	18440,6
Разом	78099,2	89418,6	73493,6	81230,6	101601,2	106063,4

Джерело: розраховано автором

На основі даних таблиці 3.4 та таблиці 3.5 можемо провести порівняльний аналіз фактичної товарної продукції в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» та планових розрахунків при максимальних цінах реалізації для різних сільськогосподарських культур за 2021-2023 роки.

Так, по пшениці озимій у 2021 році фактична товарна продукція становила 20251 тис. грн, що на 19,4% менше, ніж планові розрахунки при максимальних цінах реалізації (25150,5 тис. грн). У 2022 році різниця між фактом та планом зменшилася до 15,7% (10228 тис. грн проти 12133,2 тис. грн відповідно). Проте

у 2023 році фактична товарна продукція (18394 тис. грн) була на 17,6% нижчою за план.

Таблиця 3.5 – Кількість недоотриманої товарної продукції в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» за рахунок цінових різниць

Культура	Рік						Разом за період дослідження
	2021		2022		2023		
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн	%	
Пшениця озима	-4899,5	-19,5	-1905,2	-15,7	-3934,8	-17,6	10739,5
Кукурудза	-5835,9	-10,0	-61,2	-16,6	2004,0	3,2	3893,1
Ячмінь	-14,8	-7,8	0,0	0,0	0,0	0,0	14,8
Соняшник	-569,1	-9,8	-5770,7	-8,4	0,0	0,0	6339,8
Гречка	0,0	0,0	0,0	0,0	-222,2	-10,5	222,2
Ріпак	0,0	0,0	0,0	0,0	-2309,1	-12,5	2309,1
Разом	-11319,4	-12,7	-7737,0	-9,5	-4462,2	-4,2	23518,6

Джерело: розраховано автором

По кукурудзі спостерігається протилежна тенденція - у 2021 та 2023 роках фактична товарна продукція була нижчою за планові розрахунки при максимальних цінах на 10,0% та 3,2% відповідно. Проте у 2022 році фактичний показник (308 тис. грн) був на 16,4% нижчим за плановий (368,8 тис. грн).

По ячменю дані лише за 2021 рік, коли фактична товарна продукція ячменю (177 тис. грн) була на 7,4% нижчою за планові розрахунки (191,3 тис. грн).

У 2021 році фактична товарна продукція соняшнику (5252 тис. грн) була на 9,8% нижчою, ніж планові розрахунки при максимальних цінах реалізації (5820,7 тис. грн). У 2022 році різниця скоротилася до 8,5% (62958 тис. грн проти 68728,7 тис. грн відповідно). Дані за 2023 рік відсутні.

По гречці та ріпаку дані наведені лише за 2023 рік, коли фактична товарна продукція гречки становила 1900 тис. грн (на 10,5% нижче плану), а ріпаку - 16132 тис. грн (на 12,5% нижче плану).

Загалом, за підсумками 2021-2023 років сукупна фактична товарна продукція в господарстві була нижчою за планові розрахунки при максимальних

цінах реалізації на 12,7%, 9,5% та 4,2% відповідно і підприємство недоотримало 23518,6 тис. грн. товарної продукції

Такі відхилення, в першу чергу зумовлені ціновим фактором, а також особливостями збутової політики та каналів реалізації продукції на підприємстві. Для мінімізації цих відхилень підприємству необхідно вдосконалювати систему планування виробництва, оптимізувати цінову та збутову політику.

Порівняння фактичної товарної продукції та планових розрахунків при максимальних цінах реалізації є важливим інструментом аналізу ефективності виробничо-збутової діяльності підприємства. Виявлені відхилення вказують на резерви підвищення ефективності управління та визначають напрямки вдосконалення відповідних бізнес-процесів. Комплексний підхід до оптимізації виробництва, управління витратами, ціноутворення та збуту дозволить мінімізувати такі відхилення та максимізувати економічні результати діяльності.

Для підвищення ефективності реалізації продукції рослинництва підприємству необхідно впроваджувати комплексний ціновий моніторинг, проводити аналіз ринкової кон'юнктури та оптимізувати свою цінову стратегію. Важливим є також диверсифікація каналів збуту, співпраця з трейдерами та експортерами, а також впровадження інструментів хеджування цінових ризиків. Це дозволить максимізувати доходи від реалізації та підвищити конкурентоспроможність продукції на ринку.

Ефективне управління ціновою політикою є критично важливим для забезпечення сталого розвитку галузі рослинництва. Впровадження цінового моніторингу, аналізу собівартості, хеджування ризиків, формування обґрунтованої цінової стратегії та оптимізації каналів збуту дозволяє підвищити ефективність управління та забезпечити стійкі конкурентні переваги сільськогосподарського підприємства.

ВИСНОВКИ

В процесі виконання кваліфікаційної роботи було проведено дослідження механізмів управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві. Зокрема:

1. Досліджено теоретико-методичні аспекти управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві.

Встановлено, що ефективне управління продуктивністю та ефективністю є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку сільськогосподарської галузі. У сучасних умовах глобалізації ринків, зростаючого попиту на продовольство та необхідності раціонального природокористування, актуальним є розроблення та впровадження дієвих теоретичних концепцій управління ефективністю сільськогосподарського виробництва. Дослідження факторів, що впливають на ефективність розвитку галузі рослинництва, має досить важливе значення. Основним заданням є всебічно проаналізувати економічні, технологічні та управлінські фактори, що впливають на ефективність розвитку галузі рослинництва.

2. Надано організаційно-економічну характеристику ТОВ «Агрофірма «Біловоди».

В процесі дослідження встановлено, що ТОВ «Агрофірма «Біловоди» зареєстроване 11.09.2001 року. Юридична адреса підприємства: м. Ромни Сумської області. Директором підприємства є Ткаченко В.Ю. Сільськогосподарське підприємство виробляє продукцію рослинництва.

Встановлено, що структура товарної продукції зазнала суттєвих змін протягом досліджуваного періоду. У 2023 році порівняно з 2021 роком відбулося різке скорочення частки пшениці озимої (на 9,2%) та повне припинення виробництва ячменю та соняшнику. Водночас значно зросла питома вага кукурудзи (на 24,3%) та з'явилися нові культури - гречка (1,9%) та ріпак (15,9%). Загальний обсяг товарної продукції у 2023 році збільшився на 30,1% або на

23502,0 тис. грн порівняно з 2021 роком, що може свідчити про інтенсифікацію виробництва та підвищення його ефективності.

Встановлено, що за досліджуваний період чистий дохід від реалізації продукції продемонстрував позитивну динаміку, зростаючи на 36% у 2023 році порівняно з 2021 роком. Це свідчить про збільшення обсягів реалізації та ефективну комерційну діяльність підприємства. Загальні доходи підприємства збільшились на 35% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що свідчить про позитивну динаміку розвитку бізнесу. При цьому чистий прибуток зменшився на 38% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що може бути пов'язано зі значним зростанням витрат, які перевищили зростання доходів. Рівень рентабельності знизився на 23,1 п.п. у 2023 році порівняно з 2021 роком, що свідчить про зниження ефективності використання ресурсів та отримання прибутку.

3. Проведене дослідження поточного стану управління ефективністю розвитку галузі рослинництва.

Встановлено, що найвищу рентабельність виробництва у 2023 році демонструє кукурудза - 243,0%, що на 95,0 п.п. вище порівняно з 2021 роком. Найнижчу рентабельність демонструє гречка (-22,1% за виробництвом та -23,2% за реалізацією), що може бути пов'язано з несприятливими погодними чинниками або недостатнім попитом на цю культуру. Позитивну динаміку рентабельності спостерігаємо для ріпаку - у 2023 році вона становила 65,4% за виробництвом та 66,5% за реалізацією.

4. Проведено оцінку фінансово-економічних показників діяльності підприємства.

Встановлено, що досліджуване підприємство ТОВ «Агрофірма «Біловоди» здійснює виробництво лише продукції галузі рослинництва, а тому зазначена галузь і формує загальні фінансово-економічні показники діяльності підприємства.

В цілому, аналіз показників ліквідності та платоспроможності свідчить про певні проблеми у фінансовій діяльності ТОВ «Агрофірма «Біловоди». Зокрема, спостерігається зниження ліквідності, зростання залежності від позикових

коштів, накопичення надлишкових запасів та скорочення власних оборотних коштів. Для покращення фінансового стану підприємству необхідно оптимізувати структуру активів та зобов'язань, підвищити ефективність управління оборотними коштами та запасами, а також збільшити частку власних джерел фінансування.

Аналіз показників фінансової стійкості виявив негативну динаміку більшості індикаторів, що може свідчити про зростання фінансових ризиків та погіршення фінансового стану ТОВ «Агрофірма «Біловоди».

Аналіз показників рентабельності виявив негативну динаміку усіх індикаторів, що свідчить про суттєве зниження прибутковості діяльності ТОВ «Агрофірма «Біловоди». Це пов'язано з низькою ефективністю використання ресурсів (активів, власного капіталу, виробничих фондів), зростанням витрат на виробництво та реалізацію продукції, а також несприятливою ціновою кон'юнктурою на ринку.

5. Запропоновано заходи по удосконаленню управління ефективністю розвитку галузі рослинництва в ТОВ «Агрофірма «Біловоди».

У числі рекомендованих заходів є удосконалення на підприємстві ціновий моніторинг на готову продукцію, який дозволяє сільгосп підприємствам своєчасно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури, оптимізувати структуру виробництва, мінімізувати цінові ризики, максимізувати прибутковість та підвищити конкурентоспроможність продукції рослинництва.

Проведений аналіз цінових різниць свідчить, що в переважній більшості випадків фактичні ціни реалізації сільськогосподарських культур в ТОВ «Агрофірма «Біловоди» були нижчими за середньоринкові ціни на внутрішньому ринку. Загалом, за підсумками 2021-2023 років сукупна фактична товарна продукція в господарстві була нижчою за планові розрахунки при максимальних цінах реалізації на 12,7%, 9,5% та 4,2% відповідно і підприємство недоотримало 23518,6 тис. грн. товарної продукції. Для мінімізації цих відхилень підприємству необхідно вдосконалювати систему планування виробництва, оптимізувати цінову та збутову політику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. IPCC. Climate Change and Land. 2021. URL: <https://www.ipcc.ch/report/srccl/>. (дата звернення 05.05.2024).
2. АПК-Інформ. Ціни. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/prices>. (дата звернення 15.05.2024).
3. Болтянська Н. І., Маніта І. Ю. Особливості управління виробництвом в сільськогосподарських організаціях. *Технічний сервіс агропромислового, лісового та транспортного комплексів*. 2021. № 23. С. 198-205.
4. Ван Д. Світові тенденції в управлінні бізнес-процесами підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. № 10. С. 407-412.
5. Вернюк Н.О., Дяченко М.І. Регулювання інноваційного розвитку аграрного сектору України. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/98.pdf. (дата звернення 05.05.2024).
6. Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції. *Економіка АПК*. 2021. № 8. С. 6-12.
7. Галинська А. В., Білоус І. В. Підходи до управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві. Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, облік, фінанси та право: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні та світі» (Біла Церква, 12 січня 2024 р.): у 2 ч. Біла Церква: ЦФЕНД, 2024. Ч. 1. С. 37-39.
8. Грінько А.П., Боднарчук Л.В., Ткаченко А.Г., Шапошник Б.В. Стратегічне управління стійким розвитком підприємства. *Економіка, фінанси, право*. 2022. № 9/1. С. 5-7.
9. Дашутіна Л.О., Недельніцина Д.Л. Інноваційні методи управління виробництвом продукції рослинництва. *Економіка та суспільство*. 2022. №14. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1819/1755> (дата звернення 05.05.2024).
10. Дивнич О.Д. Особливості формування виробничої програми сільськогосподарського підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 50. С.

113 – 120. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/50_2020_ukr/20.pdf (дата звернення 05.05.2024).

11. Жук М. В. Стратегічні компоненти інституційного механізму розвитку аграрного сектора національної економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1214/1169> (дата звернення 05.05.2024).

12. Климчук М. М. Концептуально-методологічні засади управління бізнес-процесами на підприємстві. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 12. С. 85-91.

13. Коваленко Н.В. Система управління розвитком підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 4 (72). С. 98-107.

14. Лупенко Ю. О., Нечипоренко О. М., Грищенко О. Ю., Волосяк Ю. В. Прогноз виробництва сільськогосподарської продукції в Україні у 2023 році (березень 2023 року) / за ред. Ю. О. Лупенка, О. М. Нечипоренка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2023. 18 с.

15. Людвенко Д. В., Томілова-Яремчук Н. О., Крупа Н. М. Напрями розробки рішення з удосконалення управління галуззю рослинництва на основі прогнозу виробництва продукції у повоєнний час. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. (серія економічна)*. 2023. № 1. С. 103–111. <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-1-14>. (дата звернення 05.05.2024).

16. Макаренко П. М., Миколенко І. Г., Рєпіна М. С. Інноваційне управління галуззю рослинництва на підприємстві. *Економіка та суспільство*. Вип. 44. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1883/1813> (дата звернення 05.05.2024).

17. Негрей М.В., Трофімцева О.В. Аналіз функціонування аграрного сектору України в умовах війни. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2022. Вип. 102. С.49-56.

18. Панченко В.А. Концептуальні засади стратегування моделі розвитку аграрного підприємства. *Агросвіт*. 2023. №9-10. С. 4-9.

19. Петриченко В.Ф., Лихочвор В.В. Рослинництво. Нові технології вирощування польових культур : підручник. Львів: НВФ Українські технології. 2020. 806 с.

20. Савицька О.М., Салабай В.О. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та результативності аналітичних досліджень. *Ефективна економіка*. 2019. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/57.pdf (дата звернення 05.05.2024).

21. Сільське господарство, Рослинництво. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm. (дата звернення 05.05.2024).

22. Томчук О. Ф., Градомська І.О . Використання методів стратегічного управлінського аналізу під час прийняття управлінських рішень. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 41. С. 307–312.

23. ФАО. Тенденції розвитку сільського господарства: перспективи на 2050 ік. URL: <https://www.fao.org/publications/sofa/> (дата звернення 05.05.2024).

24. Череп А.В., Томарева-Паталахова В.В., Кабанова О.О. Формування ефективної системи управління підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 6. С. 280-286.

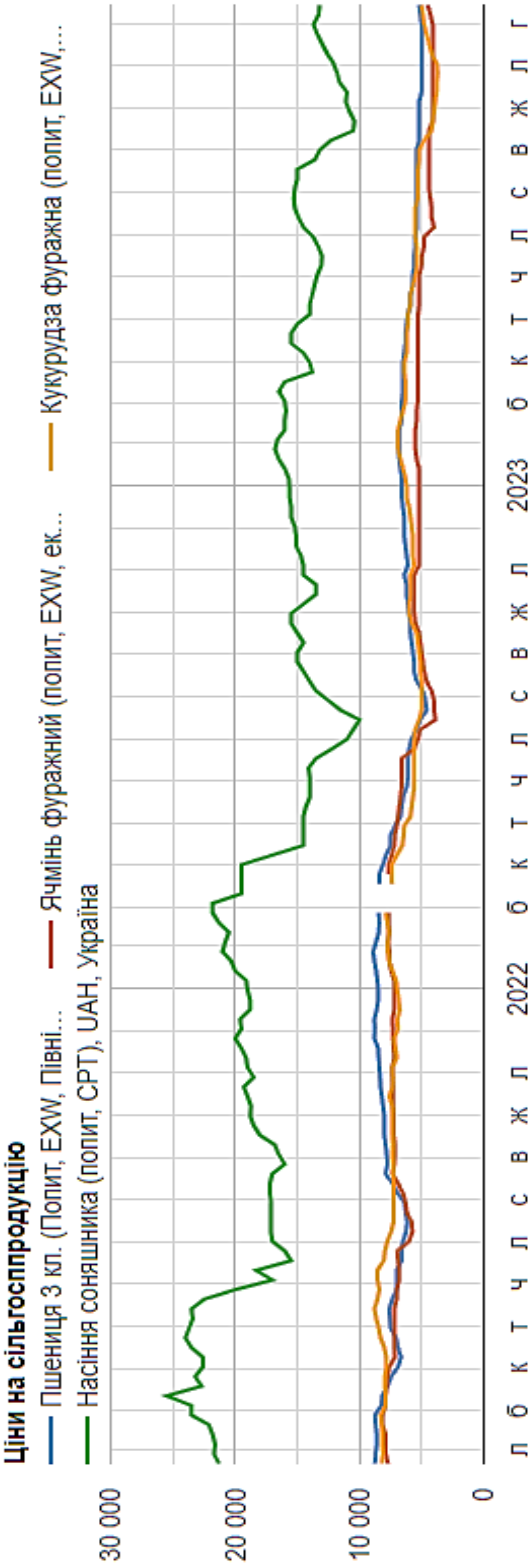
25. Шляхта О.М. SWOT-аналіз як інструмент стратегічного менеджменту підприємства. *Економічний простір*. 2022. № 68. С. 301-309.

26. Шутько Т.І. Технологічні інновації та їх місце в агробізнесі. *Агросвіт*. 2023. №17. С. 73-78.

**Динаміка виробничої собівартості та собівартості
реалізованої продукції в ТОВ «Агрофірма «Біловоди»**

Культура	Рік						У динаміці 2023 р. до 2021 р.	
	2021		2022		2023			
	Виробнича собівартість виробленої продукції, тис. грн.	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	Виробнича собівартість виробленої продукції, тис. грн.	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	Виробнича собівартість виробленої продукції, тис. грн.	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.		
Пшениця озима	11169,3	11169,3	8274,8	7442,5	14753,7	12432,4	3584,4	1263,1
Кукурудза	21153,6	21115,6	32345,6	168,8	11977,7	36070,4	-9175,9	14954,8
Ячмінь		148,5					0,0	-148,5
Соняшник	20744,5	1942,2	16436,5	33771,6	36706,5		15962,0	-1942,2
Гречка					2596,0	2473,7	2596,0	2473,7
Ріпак					9853,0	9688,3	9853,0	9688,3
Разом	53067,4	34375,6	57056,9	41382,9	75886,9	60664,8	22819,5	26289,2

Цінова динаміка на зернову продукцію на внутрішньому ринку

Джерело: дані аналітичного ресурсу АПК Інформ [26]

Апробація наукових результатів

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

ЕКОНОМІКА, ОБЛІК, ФІНАНСИ ТА ПРАВО:
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

ECONOMICS, ACCOUNTING, FINANCE AND LAW:
CURRENT TRENDS AND PROSPECTS
IN UKRAINE AND THE WORLD

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

Частина 1
Part 1

12 січня 2024 р.
January 12, 2024

м. Біла Церква, Україна
Bila Tserkva, Ukraine

Парака І. М. РОЛЬ КОНЦЕПЦІЇ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ТОВАРУ В ТОВАРНІЙ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА	25
Ковбаса О. М., Галіщук А. О. АСПЕКТИ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ТА СПОСОБИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	27
Ковбаса О. М., Лихина С. М. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМ АСОРТИМЕНТОМ ПІДПРИЄМСТВА	29
Ковбаса О. М., Троян В. М. АСПЕКТИ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ З ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПІДПРИЄМСТВА.....	31
Ковбаса О. М., Холоденко Ю. С. АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ МАРКЕТИНГУ	33
СЕКЦІЯ 5. МЕНЕДЖМЕНТ SECTION 5. MANAGEMENT	36
Артеменко А. О. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ СИСТЕМИ НАДАННЯ ВТОРИННОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ.....	36
Галинська А. В., Білоус І. В. ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	37
Кендюшенко А. О. УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В ПІДПРИЄМСТВАХ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ З УРАХУВАННЯМ ФАКТОРІВ РИЗИКУ	39
Кожушаний С. І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІТ-СТРАТЕГІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ	41
Цимбалюк А. С. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В УПРАВЛІННІ РЕСУРСНОЮ ОСВІТНЬОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ	44

УДК 338.43:631.11

Галинська А. В.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту імені професора Л.І. Михайлової
Сумський національний аграрний університет

Білоус І. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 073 «Менеджмент»
Сумський національний аграрний університет

**ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ РОЗВИТКУ
ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ**

Актуальність дослідження підходів до управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на підприємстві обумовлена важливою роллю цієї галузі

для забезпечення продовольчої безпеки України. Розвиток рослинництва є стратегічно важливим напрямком для досягнення цілей сталого розвитку в агропромисловому секторі.

Основними теоретичними аспектами, на які слід звернути увагу при вивченні підходів до управління ефективністю галузі рослинництва на підприємстві, на сьогодні є такими: концепції стратегічного управління ефективністю, моделі вимірювання продуктивності в рослинництві, чинники впливу на ефективність галузі в цілому, тощо.

Складовими дослідження підходів до управління ефективністю розвитку галузі рослинництва може бути, наприклад, аналіз факторів внутрішнього та зовнішнього середовища рослинництва, вивчення світового досвіду управління ефективністю, розробка моделі оцінки продуктивності галузі, визначення стратегічних напрямів підвищення ефективності і інші.

Слід також зазначити, що світовими тенденціями в галузі рослинництва є його цифровізація, застосування точного землеробства, використання біотехнологій, оптимізація витрат. Згідно з дослідженням продовольчої та сільськогосподарської організації ООН FAO, продуктивність праці в сільському господарстві зростає на 2-5% щорічно завдяки інноваційним технологіям [1, с. 83].

Відомими результатами, що підтверджують ефективність впровадження цифрових технологій у галузь рослинництва, є отримані результати дослідження університету Purdue (США), яке показало зростання врожайності кукурудзи на 30% після впровадження цифрових технологій [2, с. 342]. Згідно з роботою Женевського інституту міжнародних відносин, біоінженерні культури сприяли збільшенню врожайності сої в Бразилії на 22% [3, с. 3335].

Так, дослідження вчених університету Purdue базувалося на використанні технологій точного землеробства при вирощуванні кукурудзи.

Дослід проводився протягом трьох років (2016-2018 рр.) на полях фермерських господарств Айови та Індіани. Було відібрано дві групи полів схожого розміру та ґрунтових характеристик. На полях першої групи застосовували традиційну технологію вирощування. На полях другої групи використовували системи точного землеробства: ґрунтові сенсори для моніторингу вологості, агрохіманалізатори, GPS-трекери для сільгосптехніки, програмне забезпечення для аналізу отриманих даних та прийняття управлінських рішень щодо диференційованого внесення добрив, зрошення та обробки посівів.

Результати дослідження продемонстрували, що використання технологій точного землеробства на полях другої групи дозволило збільшити середню врожайність кукурудзи на 30% у порівнянні з традиційною системою вирощування. Отримані результати були статистично достовірними. Вчені університету Purdue пов'язують таке суттєве підвищення ефективності з оптимізацією процесу виробництва кукурудзи на основі даних, отриманих у режимі реального часу за допомогою технологій точного землеробства.

Проведений SWOT-аналіз стратегічних напрямів розвитку вітчизняної галузі рослинництва виявив такі сильні сторони галузі - сприятливі природно-

кліматичні умови, можливості розвитку - експортний потенціал, слабкі сторони - низька продуктивність праці, застарілі технології та загрози - коливання цін на сировину.

Отже, вкрай необхідними підходами до управління ефективністю розвитку галузі рослинництва на вітчизняних підприємствах є наступні: впроваджувати інноваційні технології (точне землеробство, «розумне» зрошення тощо), оптимізувати структуру посівних площ, розвивати логістику та інфраструктуру, залучати інвестиції і ін.

В цілому, базуючись на отриманих результатах в різних країнах світу, впроваджуючи цифрові інноваційні технології, можна розраховувати на: збільшення врожайності основних сільгоспкультур на 15-25%, зростання продуктивності праці на 10-15%, підвищення рентабельності галузі на 5-7%.

Дослідження підходів до підвищення ефективності розвитку галузі рослинництва має велике теоретичне та практичне значення. Науково обґрунтовані та практично підтверджені підходи по удосконаленню управління галуззю рослинництва дозволять досягти суттєвого зростання врожайності, продуктивності праці та прибутковості вітчизняних сільськогосподарських підприємств.

Список літератури

1. Fuglie K. O. Is agricultural productivity slowing? *Global food security*. 2018. Vol 17. pp 73-83.
2. Brown R. M., Dillon C. R., Schieffer J., Shockley J. M. The carbon footprint and economic impact of precision agriculture technology on a corn and soybean farm. *Journal of environmental economics and policy*. 2016. Vol. 5(3). Pp. 335-348.
3. Almeida V. E. S. D., Friedrich K., Tygel A. F., Melgarejo L., Carneiro F. F. Use of genetically modified crops and pesticides in Brazil: growing hazards. *Ciencia & saude coletiva*. 2017. Vol. 22. Pp. 3333-3339.

ДОДАТОК Г

Фінансова звітність ТОВ «Агрофірма «Біловоди» за 2023 рік

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова
звітність"
(пункт 4 розділу I)

Фінансова звітність малого підприємства

Підприємство

Дата(рік,місяць,число)

Товариство з обмеженою відповідальністю "Агрофірма "Біловоди"

за ЄДРПОУ

Територія СУМСЬКА

за КАТОТТГ¹

Організаційно-правова форма господарювання

Товариство з обмеженою відповідальністю

Вид економічної діяльності

Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур

Середня кількість працівників, осіб

68

Одиниця виміру:

тис. грн. з одним десятковим знаком

Адреса, телефон

вулиця Полтавська, буд. 121, оф. 2, м. РОМНИ, СУМСЬКА обл., 42004

Коди		
2024	01	01
31488056		
UA59060110010062596		
240		
01.11		

57101

1.Баланс на 31 грудня 2023 р.

Актив	Форма № 1-м Код за ДКУД		1801006
	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	356,1	311,1
Первісна вартість	1001	356,1	311,1
Накопичена амортизація	1002	(-)	(-)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	55,0	135,7
Основні засоби :	1010	119 930,0	131 749,7
первісна вартість	1011	151 732,4	174 222,5
знос	1012	(31 802,4)	(42 472,8)
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	120 341,1	132 196,5
II. Оборотні активи			
Запаси :	1100	48 502,0	68 531,8
у тому числі готова продукція	1103	1 148,4	36 507,0
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	4 105,3	3 553,8
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	0,2	342,1
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	82 643,4	82 687,4
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	119,7	183,7
Витрати майбутніх періодів	1170	94,8	149,2
Інші оборотні активи	1190	7 808,3	11 625,4
Усього за розділом II	1195	143 273,7	167 073,4
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	263 614,8	299 269,9

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	61,8	61,8
Додатковий капітал	1410	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	145 737,4	153 876,4
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Усього за розділом I	1495	145 799,2	153 938,2
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	-	1 252,4
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	52 481,9	46 765,6
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	11 228,7	5 271,7
розрахунками з бюджетом	1620	663,5	520,8
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	165,0	163,8
розрахунками з оплати праці	1630	666,4	728,6
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	52 610,1	90 628,8
Усього за розділом III	1695	117 815,6	144 079,3
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	263 614,8	299 269,9

2. Звіт про фінансові результати
за Рік 2023 р.

		Форма № 2-м	Код за ДКУД	1801007
Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року	
1	2	3	4	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	116 839,8	82 997,6	
Інші операційні доходи	2120	2 451,8	2 097,7	
Інші доходи	2240	369,5	1 393,2	
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	119 661,1	86 488,5	
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(72 726,9)	(47 173,0)	
Інші операційні витрати	2180	(31 321,3)	(17 085,7)	
Інші витрати	2270	(7 473,9)	(5 964,6)	
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	(111 522,1)	(70 223,3)	
Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285)	2290	8 139,0	16 265,2	
Податок на прибуток	2300	(-)	(-)	
Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)	2350	8 139,0	16 265,2	

Керівник

Головний бухгалтер

(підпис)

(підпис)

ЕП Ткаченко
Вадим Юрійович
ЕП Світлична
Галина
Миколаївна

Ткаченко Вадим Юрійович

(ініціали, прізвище)

Світлична Галина Миколаївна

(ініціали, прізвище)

¹ Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад